

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA POLITOLOGIE A EVROPSKÝCH STUDÍÍ

Kateřina Turková

**VZTAH SOVĚTSKÉHO SVAZU A NÁRODNOSTNÍCH
MENŠIN VE 30. A 40. LETECH 20. STOLETÍ**

Bakalářská diplomová práce

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen zdroje, které jsou citovány a uvedeny v seznamu literatury práce.

V Olomouci dne

Podpis:.....

Kateřina Turková

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji prof. PhDr. Jiřímu Lachovi, M.A., Ph.D. za odborné vedení, ochotu a cenné rady, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1 Vymezení genocidy	4
1.1 Stát a genocida.....	5
1.2 Genocidy 20. století.....	7
2 Národnostní politika Sovětského svazu	9
2.1 Změna abecedy	11
2.2 Deportace.....	12
2.2.1 Kavkazské národy	13
2.2.2 Krymští Tataři	15
3 Ekonomická situace SSSR	19
3.1 Dekulakizace	21
3.2 Kolektivizace	23
4 Hladomor 1932–1933	26
4.1 Sedm vražedných kroků	28
4.2 Kanibalismus	30
4.3 Počet obětí	31
5 Genocidní charakter národnostní politiky.....	33
Závěr.....	37
LITERATURA	40
Abstrakt	47
Abstract.....	48

Úvod

Po takzvané Velké říjnové socialistické revoluci se situace na území dnešního Ruska nedala nazvat jinak než chaosem. Během občanské války však bolševici dokázali potlačit všelijaký odpor a ustanovit sovětskou moc na celém území země. Dne 30. prosince 1922 vzniká spojením čtyř sovětských socialistických republik, ruské, ukrajinské, běloruské a zakavkazské, Sovětský svaz. Avšak i po uchopení moci bolševiky zemi trápilo obrovské množství problémů. Jeden z nich byla i národnostní politika. Ta patřila ke stěžejním politickým otázkám a působila velmi pragmaticky a mimořádně dynamicky. V očích bolševiků se jevila jako nejvhodnější nástroj světové revoluce. Tomu odpovídalo i množství, velikost a podoba autonomií, které však nikdy nepředstavovaly skutečné národní jednotky.

Bakalářská diplomová práce se zaměřuje na aplikaci národnostní politiky vůči menšinám na území Sovětského svazu ve 30. a 40. letech 20. století. Především na problematiku ukrajinského hladomoru z let 1932–1933 a na deportace národů žijících převážně v oblasti Kavkazu. Práce má zjistit, zda národnostní politika prosazovaná sovětským vedením v čele s Josefem Vissarionovičem Stalinem naplňuje charakteristiky genocidy či nikoli.

Práce se skládá z pěti kapitol, které se dále dělí na jednotlivé podkapitoly. První kapitola se věnuje termínu genocida, přesněji jeho původu a definici, která je součástí mezinárodního práva. Vysvětluje také, jak je genocida propojena se státem, různé její etapy realizace a jakým způsobem je do ní zapojen zbytek společnosti. Zároveň také popisuje nejznámější genocidy, jež byly spáchány ve 20. století a liší se od zločinů vykonaných v Sovětském svazu.

Druhá kapitola se zaměřuje na vývoj samotné národnostní politiky již od roku 1917. Nastihuje spor mezi Vladimírem Iljičem Leninem a ostatními členy komunistické strany, mezi nimi i J. V. Stalinem. V. I. Lenin prosazoval národně-teritoriální autonomii, která se následně stala hlavním pilířem národnostní politiky. Podle této koncepce začaly vznikat po celém sovětském Rusku národnostní autonomie, ty ale nikdy nebyly národnostními autonomiemi v pravém slova smyslu, neboť měly předepsanou etnickou pestrost. Realizace takovýchto autonomií totiž v žádném případě nemohla ohrozit celistvost státu. Tento typ myšlení byl prosazován po celou existenci Sovětského svazu a odrážel se i v deportacích konaných ve 40. letech 20. století. Deportace objasňuje jedna z dalších podkapitol, která je

následně rozdělena ještě do dvou dalších oddílů, které se věnují násilnému přesunu kavkazských národů a krymských Tatarů.

Třetí kapitola popisuje ekonomickou situaci v Sovětském svazu od poloviny 20. let a stav zemědělství, především rostoucí nedostatek obilí a s ním spojenou kampaň proti kulakům, tzv. dekulakizaci, kteří byli obviňováni za neplnění kvót ve výkupu obilí a byli za to trestáni. Paralelně s dekulakizací probíhala i kolektivizace, té se věnuje další podkapitola.

Samotný ukrajinský hladomor je zkoumán ve čtvrté kapitole. Kombinace nucených deportací kulaků a násilná kolektivizace vyvolaly takový nedostatek obilí, že se na území dnešní Ukrajiny objevily i případy kanibalismu. Tato kapitola je dále rozdělena do třech podkapitol, které se věnují sedmi krokům, jež byly podniknuty jen na Ukrajině a znamenaly pro ukrajinské rolníky smrt, kanibalismu a počtu obětí.

Poslední kapitola se zaměřuje na skutečnost, zda národnostní politika praktikována vedením Sovětského svazu naplňuje charakteristiky genocidy tak, jak jsou definovány v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidy. Obsahuje také názory a tvrzení předních historiků a vědců specializovaných na hladomor v letech 1932–1933 a na deportace kavkazských národů o deset let později.

K problematice ukrajinského hladomoru z let 1932–1933 existuje celá řada odborných publikací a článků, které jsou vydávány jak v České republice, tak v zahraničí. Stěžejními díly pro mou bakalářskou diplomovou práci na toto téma byla kniha od Timothyho Snydera *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*, jež do detailu popisuje tehdejší situaci, publikace „*Druhá revoluce*“: *Stalinská transformace v Sovětském svazu 1928–1934* od Bohuslava Litera, tato kniha se věnuje i tématům kolektivizace a dekulakizace, a *The Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror-famine* od Roberta Conquesta. Co se týče problematiky genocidy a jejího vymezení, tak i na toto téma je mnoho knih a článků. Stavebními kameny pro první a poslední kapitolu se staly publikace od Adama Jonese *Genocide: A Comprehensive Introduction: 2nd edition* a od Yvese Ternona *Genocidy XX. století: Zločinný stát* doplněné o publikaci Ediny Bećireć *Genocide on the Drina River*. Hlavními zdroji pro problematiku nucených deportací kavkazských národů se stala publikace od Andreje Zubova *Dějiny Ruska 20. století - díl II. 1939–2007*, která přehledně líčí počty deportovaných národů a je doplněna o vzpomínky deportovaných, a článek od Otty Pohla *Scourging the Caucasus: The Soviet Deportation of the Karachais, Chechens, Ingush, and Balkars in 1943–1944*.

Metodologicky se práce řadí mezi případové studie a je vystavěna na historické analýze. V poslední kapitole je rovněž použita komparativní metoda. Cílem práce je

zodpovězení výzkumné otázky: *Naplňuje národnostní politika Sovětského svazu, jež byla aplikovaná na ukrajinské rolníky ve 30. letech 20. století a na kavkazské národy ve 40. letech 20. století, charakteristiky genocidy, a tudíž lze tyto činy uznat za genocidu?*

1 Vymezení genocidy

Pojem genocida spadá do širokého konceptu etnických čistek, který zahrnuje celou řadu jevů od genocidia, hromadných odsunů obyvatelstva až po jemný nátlak na emigraci. To, co však mají společného, je odstranění nežádoucích lidí z daného území (Bell-Fialkoff 2003: 11–14). Do druhé světové války byl fenomén genocidy, podle britského premiéra Winstona Churchilla, zločinem bez jména. Člověk, jenž se poprvé pokusil definovat genocidu, byl Raphael Lemkin, polský právník židovského původu (Kabatsi 2005: 389). Roku 1944 publikoval knihu *Axis rule in occupied Europe: laws of occupation, analysis of government, proposals for redress*, která pojednává o okupaci Evropy mocnostmi Osy, kde jedna z kapitol nesla název Genocida. Slovo vytvořil proto, aby mohl vysvětlit nové formy vyhlazování, respektive válečné praktiky nacistického Německa. Pod pojmem genocida rozuměl vyhlazení národa či etnické skupiny. Avšak nemusí se jednat o okamžité vyhlazení, spíše jde o plánovaný záměr směřující ke zničení podstatných základů života národních skupin, to následně vede k zániku těchto skupin samotných. Cílem takového plánu je zničení jazyka, kultury, národního cítění, osobní bezpečnosti a svobody, důstojnosti a životů jedinců patřících do oněch skupin (Kunz 1949: 738). R. Lemkin také zdůrazňoval, že ke genocidě může dojít i za období míru, ne jen za války. Zvláště se to týká Evropy, kde národní diference je tak markantní, že určité národní skupiny jsou nuceny žít jako menšiny uvnitř jiného národního státu. Proto nejlepším způsobem, jak předejít genocidě, je zajištění práv menšin zároveň mezinárodním právem, ústavou a trestním zákoníkem každého státu (Ternon 1997: 13).

Po druhé světové válce mezinárodní právníci norimberského soudu pracovali s výrazy jako masové vraždy, germanizace a zločiny proti lidskosti, ale tyto termíny nebyly adekvátní k charakterizování činů spáchané nacistickým režimem. Většina specialistů se shodla na tom, že bude třeba zavést více specifický termín (Segesser, Gessler 2009: 9). Koncept genocidy podle R. Lemkina poskytl rámec pro následná právní zpracování zločinů tohoto typu. Poprvé se v oblasti mezinárodního práva pojem „genocida“ objevil v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidy. Ten byl schválen při jednání Valného shromáždění Organizace spojených národů (OSN) v Paříži v usnesení č. 260 A (III) 9. prosince 1948 56 státy a vstoupil v platnost 12. ledna 1951. V prvním článku se prohlašuje, že všechny smluvní strany potvrzují, že genocida, spáchaná ať už za války, nebo míru, je zločinem podle mezinárodního práva, a zavazují se ji zabraňovat a trestat (Jones 2011: 12). V dalších článcích Úmluva definuje význam slova genocida a trestné činy. Genocidou se rozumí právě takové činy, jež byly spáchány v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo

náboženskou skupinu. Do těchto činů zařazuje usmrcení příslušníků kterékoli skupiny, způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členů skupiny, úmyslné uvedení skupiny do životních podmínek, které jedincům mají přivodit úplné nebo částečné zničení, opatření směřující k tomu, aby se ve skupině zabránilo rození dětí a násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné (Feierstein 2014: 13). Trestné činy poté v článku třetím zahrnují samotnou genocidu, spolčení k spáchání genocidy, přímé a veřejné podněcování ke spáchání genocidy, pokus o její spáchání či účastenství na ní. Články IV–IX se věnují oblasti odpovědnosti, obvinění a následným potrestáním soudem, jenž se nachází na území postižené genocidou, nebo mezinárodním trestním soudem, který je příslušný pro smluvní strany, jež uznaly jeho pravomoc, a vydáním potrestaných (OSN 1948).

1.1 Stát a genocida

Hrozba genocidy je vždy spojena se státem. Je to záležitost mezinárodního společenství jako celku a je často spáchána za účasti nebo přihlížení jednoho nebo více států. I přestože nastane situace, kdy vláda odpovědná za genocidu již není u moci, je podle zásad za spáchanou genocidu odpovědný stát, bez ohledu na výměnu vlády (Ristea 2011: 223). Eliminace, ať už jakékoliv skupiny, vyžaduje v každém stádiu své realizace podporu vládnoucích politických elit a účast státních orgánů, od kterých je vyžadována oddanost a mlčení. Jestliže stát nařídí provést genocidu, má ji neustále pod kontrolou a nakládá s lidskými životy nežádoucích po svém (Rafter 2016: 204). Nejnáchylnější k páčání genocidy jsou totalitní státy. Totalitarismus totiž hromadí všechny podmínky, umožňující vykonání tohoto zločinu. Vládne zde jen jedna strana, která staví vše na ideologii, jež má absolutní hodnotu a stává se jedinou uplatňovanou pravdou. Strana má kontrolu nad veškerým životem ve společnosti, nad hospodářstvím, komunikačními prostředky i policií (Lubonja 2001: 240). Totalitní režimy mají k dispozici elitu, která se na nic neohlíží a jde si tvrdě za svým cílem ovládnutí společnosti. Její moc je konsolidovaná terorem, jenž vykonává tajná policie. Při své cestě za upevněním moci režim neustále naráží na nové nepřátele, kteří ale nejsou reálnými nepřáteli, pouze výplodem jeho přelud. Ve strachu o svou moc je režim schopen zlikvidovat celé miliony lidí, kteří se nijak proti němu neprovinili (Ternon 1997: 57–58). Ve všech moderních společnostech jsou zárodky totalitarismu a jakási stálá hrozba totalitního pokušení.

Realizace genocid má několik etap a období. První etapa je charakteristická zrušením identity oběti a probíhá nejprve slovně. Politický diskurs a propaganda označují cílovou

skupinu a chystají její obětování pomocí verbálního klamu, to je odlidštěním (Bećirević 2014: 14). Aby bylo možné určitou skupinu zlikvidovat, je třeba ji předem zbavit lidské přirozenosti a důstojnosti na úroveň zvířete nebo věci. Dalším krokem je zbavení občanských práv dotčené nežádoucí skupiny. Zrušení právní osobnosti občana ho vylučuje z politického společenství. Předtím mělo individuum na obranu proti státu svá občanská práva, ale popřením občanství je popřeno i individuum. Součástí této fáze je i selekce. Specifický moment, kdy se jednotlivec identifikuje s jistou skupinou. Příslušnost individua ke skupině avšak není vždy evidentní, je třeba ji tedy rozpoznat, vytrýdit ji ze společnosti a označit (Ternon 1997: 80). Selekcce je tím obtížnější, čím více se členové skupiny asimilovali se zbytkem společnosti. Poté, co jsou všichni identifikováni, vytvoří se prostor mezi „nimi“ a „námi“ a vše připraveno k vyhlazování, které je pečlivě naplánované (Rafter 2016: 205). Organizátoři svůj zločin páchají chladnokrevně. Objevuje se zde pevný úmysl zbavit se skupiny jako takové a je mnoho možností, jakým způsobem likvidaci provést – uvěznění, izolace v ghettech nebo koncentračních táborech, deportace, vyhnání či usmrcení. Poslední metoda se nejlépe páchá za válečného stavu. Mezinárodní veřejné dění se zaobírá válkou a stát může svůj zločin maskovat vojenskou nezbytností. Navíc slábne i svědomí aktérů, protože propaganda už dávno přiřkla vytypované skupině odpovědnost za způsobené neštěstí. Poslední závěrečná fáze je fáze popření, kdy elity odmítají uznat, že zločiny, jež spáchaly, naplňují charakteristiky genocidy (Bećirević 2014: 14). Promyšlené hromadné vraždění nevinných občanů je ten nejhorší zločin, se kterým se svět ve 20. století setkal. Genocida neznamená jednoduše lidí připravit o jejich kulturní dědictví, blahobyt nebo o příležitost vzdělávat se. Genocida je fyzické rozebrání a likvidace lidí ve velkém měřítku, jde o pokus těch, co vládnou, dosáhnout úplného vyloučení „podřadných“ (Irvin-Erickson 2013: 282).

Technický pokrok usnadňuje provádění vyhlazování a přispívá k jeho efektivitě. Týká se to především byrokracie a technologií. Byrokratický aparát dohlíží na průběh jednotlivých etap genocidia. Avšak samotný nevolí destruktivní cíle, ale usnadňuje jejich dosažení tím, že každý z jeho členů plní své úkoly, aniž by se ptal po cílech, ke kterým přispívá. Hierarchická struktura umožňuje, aby se všichni cítili jako část soukolí, a dělba práce oslabuje vědomí odpovědnosti (Ternon 1997: 82–83). V každé z výše zmíněných fází mají pachatelé zdánlivě neomezené motivy, zejména pokud je pachatelem chápán stát, vůdci státu, veřejní jedinci a soukromé osoby – všichni jednají společně. Takto je amorálnost racionalizovaná, bez toho aniž by se dotýkala svědomí, a genocida legalizována (Irvin-Erickson 2013: 286). Technologie vyhlazování urychluje tím, že nabízí vykonavatelům stále výkonnější nástroje a vytváří fyzický i emocionální odstup mezi zabijáky a oběťmi. Avšak vykonavatelé zločinného

rozkazu nejednají z donucení, ze strachu nebo z nenávisti, prostě dělají jen to, co se jim řekne. Jestliže byla ideologická propaganda účinná, uskuteční se genocida se souhlasem ne-li převážného, tak alespoň značného počtu osob (Ternon 1997: 99). Jedni konají, druzí masakr skrytě podporují a většina mlčí. Jen málo jedinců se staví proti. Vykonavatelem je obvykle zcela obyčejný člověk, jenž poslouchá rozkazy, které jsou v souladu s jeho ideologickým přesvědčením. Vraždí, aby ochránil, rozšířil a udržel své teritorium. Má pocit, že jeho oběť je odjinud, liší se fyzicky i mravně, hlásí se k jiným hodnotám a ohrožuje je. Vykonavatelé jsou aktivisté, podněcují k vraždě a poslouchají rozkazy. Zato napomáhači mají zcela jinou funkci, přispívají k rozvíjení genocidní mentality. To znamená, že postupně získávají souhlas společnosti k masakru nežádoucích skupin. Začínají formulováním ideologie a končí uskutečněním vyhlazovací politiky. Napomáhači mohou být jak pedagogové, sociologové, právníci, kteří poskytují ideologickou podporu, tak technici umožňující tvorbu a rozvoj technologií nezbytných pro realizaci genocidy. Většina obyvatel daného státu se staví do role diváků, kteří před masakrem zavírají oči a jen pasivně přihlíží genocidě (Tamtéž: 102–103). Lidé, kteří jsou ochotni jakkoli pomoci obětem vyhlazování a obětovat svou relativní svobodu i život, představují ve společnosti výjimku.

1.2 Genocidy 20. století

Za první historicky zaznamenanou genocidu v novodobých dějinách je některými vědci považované arménské vyvražďování Tureckem mezi lety 1915–1918, kdy zemřelo přibližně 1,5 milionu Arménů (Jones 2011: 101–102). Politolog Robert Melson ji označil za totální genocidu, kdy došlo k úplnému vyhlazení skupiny osob státem. V listopadu 1914 se Osmanská říše zapojila do první světové války. Záhy na to v lednu 1915 byla turecká armáda zničena v bitvě u Sarikamiše ruskými vojsky. Porážení turečtí důstojníci a vojáci svalovali vinu za prohranou bitvu na Armény. Jejich tvrzení se opíralo o existenci čtyř carských armád skládající se ze zahraničních Arménů, aby provedly ruská vojska arménskými horami, ale jen málo z nich pocházelo právě z Turecka. I přesto vládní strana Jednota a pokrok začala připravovat genocidu arménského obyvatelstva (Sagall 2013: 170). Arméni byli v první etapě deportováni směrem ke koncentračnímu táboru v Aleppu. Většina z nich transport nepřežila kvůli panujícím drastickým podmínkám. Ti, kteří přežili, byli dál posláni na pochody smrti přes Syrskou poušť do tábora Dajr az-Zaur. Po cestě byli bičováni, umírali hladem nebo žízní. Ženy byly znásilňovány a mladé dívky posílány do sexuálního otroctví. Pokud přežili i pochody smrti, byli vyhnáni do pouště nebo zaživa upáleni (Rafter 2016: 31–32).

Mezi nejtragičtější genocidy 20. století se řadí židovský holocaust. Mezi lety 1941–1945 nacisté usmrtili 5–6 milionů Židů z celkem přibližně 11 milionů lidí zavražděných nacisty (Sundquist 2005: 439). Židovská genocida je v celé historii světa jedinečná. Nikdy předtím žádný moderní industrializovaný stát nepoužil celý svůj státní aparát na to, aby přesně a chladnokrevně organizoval vyvražďování milionů lidí z jediného důvodu a to, že se narodili jako Židé nebo Romové. Za genocidu se také označuje teror Rudých Khmerů v Kambodži v letech 1975–1979. Rudí Khmerové pod vedením Pol Pota vedli politiku brutálního teroru proti všem obyvatelům Kambodži. Odhaduje se, že 1–2 miliony Kambodžanů z celkového počtu 7 až 9 milionů zemřeli na následky jejich politiky, buď byli zavražděni, nebo podlehli životním podmínkám, kterým byli vystaveni. Po převzetí moci Rudí Khmérové vyhlásili povinnost všech obyvatel opustit města a žít jen na venkově (Rafter 2016: 35). Po celé zemi začaly vznikat pracovní tábory, kde panovaly drastické životní podmínky. Rodina byla násilně rozdělena a stýkat se mohla jen velmi omezeně. Děti byly podrobeny ideologické kampani, některé z nich pak samy zabily své rodiče jako nepřátelé lidu. Zastřelením se popravovalo jen v prvních měsících teroru, neboť zavládl nedostatek nábojů. Nejběžnějším způsobem popravy se tak stalo utlučení motykou či jiným zemědělským náčiním. Častou smrtí bylo rovněž i zahrabávání do země zaživa či podřezání palmovým listem (Ternon 1997: 190).

Všechny tři genocidy byly spáchány v omezeném časovém úseku nejdéle čtyř let, zcela jiný případ jsou vlny zločinů spáchané v Sovětském svazu, jež se táhly po celé 20. století na dvou kontinentech. Při analýze sovětských zločinů se pracuje s pojmem „democida“. Termín vytvořil politolog Rudolph Joseph Rummel a zahrnuje mrtvé z masakrů, poprav, deportací, přesunů a věznění v pracovních táborech, vyloučeny jsou oběti z občanské války a z druhé světové války (Rummel 1995: 8). Označení sovětských zločinů jako genocidy vzbuzuje určité pochybnosti. V některých případech obvinění z genocidy bylo podloženo řádnými argumenty a důkazy, avšak velmi často byly důkazy nedostatečné a bylo vhodnější mluvit o genocidní situaci, v níž lze identifikovat určité charakteristické rysy genocidy, ale chybějí podstatné prvky pro toto obvinění (Ternon 1997: 196–212). Avšak většina specialistů zaměřených na Sovětský svaz se shoduje na tom, že jak ukrajinský hladomor v letech 1932–1933, tak deportace národů, ať už na Sibiř, nebo jiná místa, genocidy byly. Pro práci jsou stěžejní deportace konané ve 40. letech 20. století, přesněji deportace týkající se obyvatel Krymu a Kavkazu, kteří byli přesunuti na Sibiř nebo do Střední Asie za kolaboraci s nepřítelem – nacisty.

2 Národnostní politika Sovětského svazu

Rok 1917 nebyl pro obyvatele Ruské říše nejšťastnějším. Abdikace cara Mikuláše II. Alexandroviče 15. března 1917 znamenala pro impérium pouze další prohloubení vnitřního rozkladu. Po jeho odstoupení započal boj o moc. Pokusů o uchopení moci bylo povícero. Samotným bolševikům se podařilo uspět až na druhý pokus v říjnu 1917. Avšak ani obsazení klíčových strategických míst, ani zatčení členů prozatímní vlády, neznamenalo absolutní vítězství. Náklonnost obyvatel, především dělníků a vojáků, si zajišťovali vyhlášením různých dekretů, například Dekret o míru a o půdě (Bahenský 2010: 11). V polovině listopadu 1917 vstoupil v platnost Dekret o právu národů na sebeurčení, který garantoval národům nejen autonomii, ale i právo na vystoupení z Unie (Naimark 2010: 81). Jeho agitační a propagandistický charakter měl získat podporu hlavně mezi neruskými populacemi, především muslimy. Podstata dekretů spočívala v jejich jednoduchosti a načasování. Jejich ustanovení představovala do budoucna různé možnosti výkladu, bolševici totiž v okamžiku uchopení moci neměli jasnou představu, jak právo národů na sebeurčení realizovat, natož co může v budoucnu zemi přinést (Bahenský 2010: 12). Obrovské kulturní, ekonomické a náboženské rozdíly znemožňovaly provést jednoduchá řešení. Nadto obyvatelstvo říše v té době nepředstavovalo uvědomělou masu, měli nízké povědomí o svých právech a povinnostech. Bolševici, zejména V. I. Lenin, si tuto skutečnost uvědomovali a při vyhlášení dekretů počítali s tím, že drtivá většina neruských obyvatel o samostatnost usilovat nebude a spokojí se s právem na sebeurčení. V případě rozvinutějších západních oblastí museli doufat, že vidina lepší budoucnosti zajištěná budováním socialismu přebije separatistické tendence.

V národnostní politice však nepanoval vždy konsensus. Spory bolševiků o budoucí podobě státu trvaly od Velké říjnové socialistické revoluce až do vzniku Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) v roce 1922. Přetrvávaly zde dva proudy, které zastávaly různou formu autonomie. Jednu z nich představovala autonomie kulturní. Mezi její zastánce patřili téměř všichni významní členové komunistické strany, například Lev Borisovič Kameněv, Grigorij Jevsejevič Zinověv, Nikolaj Ivanovič Bucharin a Josif Vissarionovič Džugašvili, známý jako Stalin. Sebeurčení podle nich spočívalo pouze v oblasti kulturně-jazykové jako budování škol nebo kodifikace jazyka, neboť pro většinu populací není možné vytvořit samosprávné jednotky založené na teritoriální bázi vzhledem k rozptýlení některých obyvatel po celém ruském území (Stalin 1949: 27, 77). Příkladem mohli být Tataři, kteří se

vyskytovali jak v Povolží, tak na západní Sibiři nebo v Předkavkazí. V. I. Lenin byl zastáncem národně-teritoriální autonomie, jež počítala s rozdělením ruského území podle etnicko-jazykového principu (Bahenský 2010: 16). Výsledkem by byl vznik národních autonomií na teritoriálním základu. I přes značný rozpor názorů V. I. Lenin prosadil svou (Low 1963: 5). K rychlému konsensusu značně přispělo J. V. Stalinovo prozření a skutečnost, že V. I. Leninovi nemohl nikdo argumentačně konkurovat. V realizaci národně-teritoriálních autonomií viděl jedinou cestu, jak posílit centrum moci. Jakákoliv jiná autonomie by podle něj nevedla ke skutečnému zrovnoprávnění neruských obyvatel s těmi nejvyspělejšími, tedy s Rusy, a v budoucnu by mohla vyvolávat separatistické sklony. Proto národně-teritoriální autonomie neměla vést k vnitřním rozkolům v rámci SSSR, naopak k jeho konsolidaci a posílení (Stalin 1949: 79–80).

Národnostními otázkami se bolševici zabývali na každém sjezdu strany. V březnu 1921 X. sjezd komunistické strany Ruska vyhlásil ve třetí části svého usnesení nezbytnost rozvoje národních kultur, práce na zabezpečení soudních řízení v národních jazycích, organizování moci místních sovětů reprezentujících lokální etnickou většinu obyvatelstva, přípravy vedoucích kádrů různých národností a výuky místním jazykům, zvykům a tradicím pro ruské komunisty, kteří jsou pověřeni prací na národních periferiích. Další části vymezovaly „hospodářské vyrovnání rozvoje průmyslu v etnických oblastech za současného odstranění místních vykořisťovatelských složek, tříd, duchovenstva a feudálů“ (Zubov 2014: 705). Taktéž slibovali malým a zaostalým národům jistou pomoc při uskutečňování jejich rychlejšího rozvoje. J. V. Stalin hájil užší sjednocení republik především z hospodářských, vojenských a zahraničních důvodů. Podstatou jeho projevu byla myšlenka, že izolované samostatné sovětské republiky jsou v boji mezi imperialismem a komunismem dlouhodobě neudržitelné (Stalin 1949: 75–76). Zdůrazňoval, že v určitých oblastech Asie sice byly vyhlášeny diktatury proletariátu, ale žádný proletariát tam neexistuje a jedině společnými silami ve společném státě skrz průmyslový rozvoj lze vybudovat dělnickou třídu (Bahenský 2010: 18). Ideálem bylo tedy splynutí všech národů v jednu nadnárodní a nadstátní společnost, která bude ovládána komunismem.

Nejvýznamnější instituce, jež zajišťovala kontakt mezi centrem moci a neruskými oblastmi, byl Lidový komisariát pro národnostní otázku, v jehož čele stál v letech 1917–1923 Josif Vassarionovič Stalin (Naimark 2010: 80). Nejvyšší orgán představovala Rada národností skládající se z 28 členů, kteří reprezentovali jednotlivé národní autonomie. V letech 1921–1923 v rámci komisariátu fungovali představitelé osmi autonomních republik (Baškirské, Kyrgyzské, Krymské, Tatarské, Jakutské, Horské, Dagestánské, Turkestánské), zástupci 11

autonomních oblastí (Vótské, Kalmycké, Čečenské, Marijské, Adygejské, Burjato-Mongolské, Zyrjanské, Kabardino-Balkarské, Karačajevo-Čerkeské, Ojrotské, Čuvašské) a dvou pracovních komun – Karelské, povolžských Němců (Čebotareva 2003: 57). Instrukce se zabývala organizačně-technickým zajištěním federalizace země skrz národně-teritoriální autonomii. Zakládala asociace, vydávala učebnice v národních jazycích, připravovala přechod neruské populace na latinskou abecedu. Avšak v polovině roku 1923 přišlo rozhodnutí o zrušení tohoto úřadu. Za likvidací komisariátu stál J. V. Stalin, který se tímto způsobem zbavil problémů, které mu v době vzniku SSSR překážely. Hlavně se jednalo o vyhrcovanou situaci ohledně autonomií, které se měly stát svazovými republikami a které na tento status nedosáhnou. Sám J. V. Stalin preferoval vstup všech sovětských republik do Ruské sovětské federativní socialistické republiky (Bahenský 2010: 22–23).

Samotný vznik národních autonomií měl pro sovětské Rusko zásadní strategicko-politický význam. Při utváření autonomií byla nejpodstatnější skutečnost, že o reálné teritoriální podobě jednotlivých republik rozhodovala Moskva. Nově vzniklým jednotkám byla předepsána etnická pestrost. To znamená, že národní autonomie v pravém slova smyslu národními autonomiemi nebyly, neboť záměrně nebyly etnicky homogenní (Low 1963: 7–8). Hranice nerespektovaly etnickou skladbu v regionu, což neodpovídalo oficiální bolševické národnostní politice ale sovětským zájmům. Realizace národních autonomií totiž v žádném případě nemohla ohrozit celistvost státu (Kokaisl 2019:79). Typickým příkladem bylo rozhraničení Ferganského údolí, nejméně osídleného a nejhustěji osídleného regionu celé Střední Asie, mezi Kyrgyzstán, Tádžikistán a Uzbekistán (Bahenský 2010: 38–39). Autonomní regiony neměly ani žádnou skutečnou samosprávu, totiž politika bolševiků vůči národnostním menšinám zůstala omezena výhradně jen na jazykovou oblast. Regiony nemohly organizovat kulturní, politický a hospodářský život v souladu s vlastními záměry. Všesvazová komunistická strana dohlížela na veškeré aktivity v celém sovětském Rusku. Rozvoj národní kultury byl dovolen jen potud, dokud sloužil k rozvíjení proletářské kultury (Zubov 2014: 707). Všechny ostatní formy národních aktivit byly zakázány a ti, kteří se jimi pokoušeli zabývat, byli označeni jako nepřátelé lidu a buď vězněni, popraveni, nebo donuceni k emigraci.

2.1 Změna abecedy

Při přípravě na splynutí národů uplatňovali komunisté řádně promyšlené metody. První z nich měla za cíl pronásledovat a zničit všechny nacionalisty, kteří se odmítali

přizpůsobit. Druhá metoda měla zajistit, aby systém národně územních celků vypadal jako demokratické zařízení, v praxi však vedl k asimilaci menšin než k jejich etnické obrodě. Třetí metodou byla izolace národů od jejich kulturních historických kořenů. Za tímto účelem se kromě likvidace nositelů této kultury zavedla i změna abecedy. Mnoho národů mělo starobyrou písemnou tradici, o níž se mohly opírat a případně i odvolávat, proto značné množství písemností bylo zlatinizováno. Latinka byla postupně zaváděna po celé Střední Asii až do roku 1929 (Winner 1952: 134). Bolševici spatřovali v latinizaci písma počátek revoluce na Východě, cestu vedoucí k přerušení muslimské tradice. Změna abecedy měla usnadnit odtržení muslimů od islámského světa a jeho dědictví, neboť právě islámský odkaz byl považován za hlavní překážku rozvoje a modernizace (Ergun 2010: 33). Arabské jazyky podle nich hleděly do minulosti, kdežto latinská písmena představovala nejvhodnější nástroj, jak sblížit národy Střední Asie a zbytek sovětského Ruska a jak zajistit budoucí soužití v komunismu. Přejít k latině tedy nebyl nic víc než jen propagandistickým manévrem, neboť většina neruských národů ruštinu ovládala buď vůbec, nebo jen ve velmi omezené míře. Propagaci komunistických myšlenek šlo mezi nimi proto šířit jen v jejich rodných jazycích. Ale aby bylo eliminováno jakékoliv působení tradičních národních vazeb, idejí nebo nedošlo k oživení nacionalismu, museli prostý lid odtrhnout od kultury jeho předků změnou písma a zničením všech písemností (Zubov 2014: 710). V roce 1930 dochází k významnému obratu v kulturní politice směrem k rusifikaci muslimských národů a k překonání kulturních rozdílů mezi nimi a Rusy. Muslimské národy byly z latinského písma přeučeny na azbuku. Ruština se stala státním jazykem spolu s místními jazyky, byla zavedena povinná výuka ruského jazyka na středních a vysokých školách a vytvořila se poměrně homogenní kultura mezi vysoce heterogenními, multietnickými, vícejazyčnými a vícenáboženskými národy. Cyrilice byla všemi sovětskými republikami přijata v lednu 1940 (Ergun 2010: 34). Avšak dvě reformy písma měly velmi negativní dopad na kulturu těchto národů. Obzvlášť na ty národy, které se vyjímalý svou vyspělou literaturou, například Ázerbájdžánce, volžské Tatary a krymské Tatary.

2.2 Deportace

Dalším prostředkem rusifikace byla migrační politika řízená z moskevského centra. Během let 1926–1939 bylo do Střední Asie přesídleno okolo 4,7 milionu lidí (Zubov 2014: 891). Obyvatelé odcházeli na Ural ve dvou případech. Buď odešli dobrovolně, nebo byli k odchodu donuceni. Dobrovolně odcházeli z větší části průmysloví pracovníci, z menší

rolníci. Nucené přesídlení se týkalo rozkulačených rolníků, trestanců nebo vyhnanců z politických důvodů. Během druhé světové války byly na Ural přesídleny celé pronásledované národy: krymští Tataři, Čečenci, Ingušové a další. Do Střední Asie se přesouvaly ty národy, které se něčím provinily, kdežto na Sibiř byla přesunována nespolehlivá individua – Kalmyci (Tamtéž: 891). Deportace a masové nucené vystěhování lidí do vzdálených oblastí s cílem zlikvidovat politické protivníky a osoby nepohodlné režimu byly součástí represivní politiky už od uchopení moci bolševiky. Všesvazová komunistická strana si prostřednictvím deportací zajišťovala pevné mocenské postavení. Prvními oběťmi nuceného přesídlení se stali ruští kozáci z Těrecké oblasti, přestěhováno jich bylo na 45 000, poté deportace zasáhly desítky národů a etnických skupin, jež žili na území sovětského Ruska. Celkově bylo v SSSR v letech 1920–1952 deportováno více jak šest milionů osob, z toho více než dva miliony v důsledku kolektivizace a 2,7 milionu v letech 1939–1945 (Zubov 2015: 123–125). Při deportacích byla často v novinách rozdmýchávána nenávist vůči přesídlovaným. Příkladem může být vysídlení Němců z Povolží, kdy se v novinách Pravda otiskl článek Ilji Erenburga, v němž se tvrdilo, že mezi povolžskými Němci byly odhaleny desítky špiónů a diverzantů, kteří měli na pokyn Německa provést výbuchy v Povolží. Vzhledem ke skutečnosti, že nikdo z obyvatel Povolží o existenci špiónů neinformoval sovětské orgány, vyplývá, že obyvatelé mezi sebou ukrývají nepřátele sovětského národa. V zájmu předejití útokům a ochrany obyvatel vydalo 28. srpna 1941 prezidium Nejvyššího sovětu SSSR příkaz k likvidaci Autonomní republiky povolžských Němců (Polian 2004: 128–129). Ze svých domovů bylo vyhnáno přibližně 440 000 lidí, kteří přišli o veškerý svůj majetek. Byli posazeni do nákladních vlaků a téměř bez jídla a pití dopraveni na východ. Cesta místo dvou až tří dní trvala dva až tři týdny. Kvůli hrozným životním podmínkám dosahovala úmrtnost během cesty 10–15 % (Zubov 2015: 127). Další 15–20 % zemřelo během první zimy, neboť byli přesídleni na pustá místa nebo do tajgy, přesněji do Novosibiřské oblasti, Kazachstánu nebo do Krasnojarského kraje, bez potravin, stavebních materiálů nebo oděvů (Römhild 1994: 109).

2.2.1 Kavkazské národy

V horských oblastech Kavkazu probíhal boj s komunistickým režimem po celá 30. léta. Vyvolávala se povstání, lidé se schovávali v horách a mstili se trestním oddílům. Někteří z nich čekali na německou armádu, která byla brána jako osvoboditel od krutého a nenáviděného komunistického režimu. Němci rozhazovaly v kavkazských horách letáky, kde

slibovali svobodný život podle vlastních zákonů bez jakéhokoli utlačování. Na jednom z propagačních materiálů se psalo: „Přišel čas činů! Poslyšte, Kavkazané! Německá armáda, to je ta síla, která zaručuje, že bolševici se už nikdy nevrátí. Přicházíme k vám ne jako pokořitelé, nýbrž jako přátelé... Připojíte-li se k nám, můžete bez překážek dodržovat své náboženské obřady a svobodně se zabývat hospodařením. Každý rolník znovu dostane půdu do vlastních rukou... Ať žije svobodný Kavkaz!“ (Zubov 2015: 128). Karačevci, Balkaři a další z kavkazských národů zformovali Kavkazskou legii wehrmachtu. Kalmycké vojsko přecházelo na německou stranu rovnou celými útvary. Když v polovině roku 1943 ustoupili nacisté na západ, část Kavkazanů odešla s nimi, avšak pro ty, kteří se rozhodli zůstat, nastaly těžké časy. J. V. Stalin se rozhodl potrestat nejen zrádce, ale rovnou i celé národy. Nicméně počet kolaborantů z řad Kalmyků nebo Karačevců byl poměrně malý ve srovnání s jinými národy nebo kolaboranty v Rudé armádě, těch se ale deportace netýkaly. Vazby mezi Čečenci a nacisty byly ještě menší než u Karačevců, neboť Německo nikdy území Čečenska neokupovalo (Pohl 2015: 54). Dne 12. října 1943 Prezidium Nejvyššího sovětu zrušilo Karačajský autonomní obvod a tím formálně umožnilo deportaci jeho obyvatelstva. O dva měsíce později 27. prosince byla zrušena Kalmycká autonomní republika a 7. března Čečensko-Ingušská autonomní republika (Polian 2004: 141, 144, 147).

Dne 6. listopadu 1943 sovětské vedení dalo příkaz k deportacím Karačevců, jejich počet dosáhl téměř 70 000. V prosince téhož roku byli přesídleni Kalmykové, přibližně 93 000. V únoru 1944 potom téměř půl milionu Čečenců a Ingušů, 8. března 37 000 Balkarů (Pohl 2015: 53). Deportace se většinou konaly v době svátků, kdy bylo doma nejvíce lidí. Vysídlovacím operacím se kromě vojska NKVD¹ účastnila i armáda, neboť obyvatelé, kteří měli být přesunuti, často kladli odpor. Příkladem může být neochota Čečenců z vesnice Chajbach podřídit se příkazům. Na rozkaz plukovníka Gvešianiho bylo zahrnuto do stodol přibližně 700 Čečenců a budovy byly zapáleny. Jakmile plameny zachvátily celé budovy, lidé se snažili utéci, avšak vojáci spustili do vybíhajících lidí palbu ze samopalů a kulometů, brzy byl vchod do stodol zaplněn těly zabitých. Plukovník Gvešiani následně za svůj „rozhodný postup“ obdržel povýšení a vyznamenání (Zubov 2015: 128). Avšak i přes hrozbu smrti se některým podařilo utéct do horských oblastí Kavkazu, kde až do roku 1972 probíhal partyzánský boj (Jaimoukha 2005: 60). Celé čečenské a ingušské národy, mezi nimi hrdinové

¹ Z ruského překladu Lidový komisariát vnitřních záležitostí. Představoval centrální státní orgán Sovětského svazu, jenž se zabýval vnitřní bezpečností, požární ochranou, střežením hranic a evidencí obyvatel, spravoval také věznice a pracovní tábory, existoval v letech 1934–1946, následně byl přejmenován na Ministerstvo vnitřních záležitostí.

Sovětského svazu, členové komunistické strany, ale i obyčejní rolníci, pastevci a dělníci, byly nejprve deportovány do hlídaných nákladních vozů, jež se dosti podobaly těm pro dobytek, a následně v zapečetěných vlcích převezeny do speciálních osad v Kazachstánu nebo Kyrgyzstánu (Polian 2004: 146). Při transportu zemřelo asi 10 000 Čečenců a Ingušů. Vlaky na své cestě pravidelně zastavovaly, aby se mohla mrtvá těla vyhodit ven a být rychle pohřbena, avšak pohřbívání nebylo pravidlem, a tak mrtvolky zůstávaly ležet u kolejíště. Podle čečenských a ingušských historiků zemřelo na následky deportací, ať už při převozu do osad, nebo na nedostatek jídla, panující špatné životní podmínky nebo nemoci, až 40 % populace. Oficiální dokumenty NKVD uvádí, že mezi prvními čtyřmi roky exilu zemřelo 20–25 % Čečenců a Ingušů (Naimark 2010: 95). Mezi lety 1944–1952 zahynulo z téměř 600 000 deportovaných 166 496 osob, což tvoří 28,4 %. Karačevců na následky nucených deportací zemřelo 13 141, Čečenců 125 477, Ingušů 20 284 a Balkarů 7 594 (Pohl 2015: 52).

Tab. č. 1: Počty deportovaných národností a úmrtí z let 1943–1952

Národnost	Počty deportovaných	Úmrtí	Úmrtí v %
Karačevci	69 267	13 141	19
Čečenci	387 229	125 477	30,76
Ingušové	91 250	20 284	21,27
Balkaři	37 713	7 594	19,82
Celkem	585 549	166 496	28,4

Zdroj: archiv autorky

2.2.2 Krymští Tataři

Situace na Krymském poloostrově byla na počátku 30. let 20. století katastrofální. Příčinnou byla občanská válka a absence jakékoli ekonomické politiky. Od prosince 1917 do ledna 1918 na Krymu existovala Krymská lidová republika, již vytvořili krymští Tataři. Po rozpadu Krymské lidové republiky zde krátce fungovala Tauridská sovětská socialistická republika následovaná Krymskou krajo­vou vládou. V dubnu 1919 Rudá armáda dobyla hlavní město Simferopol a dala vzniknout Krymské sovětské socialistické republice, která zanikla po dobytí bělogvardějci. V roce 1921 avšak Rudá armáda opět získala Krym a 18. října 1921 byla ustanovena Krymská autonomní sovětská socialistická republika. Během občanské války ceny potravin prudce narostly a populace národů žijících na Krymu umírala hladem. Další

ránou především pro krymské Tatary, jež tvořily na poloostrově přibližně 25 % obyvatel, byl proces dekulakizace probíhající v období 1929–1931 (Žídková, Melichar 2015: 94). Za takzvaného kulaka byli označeni střední až bohatí rolníci, kteří nesouhlasili s probíhající kolektivizací. Jejich půda jim byla odebrána a byli deportováni na sever Ruska a na Ural. Pronásledování a deportace způsobily, že obyvatelstvo Krymu začalo Sovětský svaz nenávidět. Důsledkem bylo, že mnozí z krymských Tatarů se v době okupace Krymského poloostrova nacistickým Německem v letech 1941–1944 přidali na stranu nacistů a bojovali proti nenáviděnému Sovětskému svazu (Polian 2004: 151). Avšak významná většina Tatarů se připojila k Rudé armádě nebo k sovětským partyzánům organizovaným NKVD bojujícím proti nacistům (Williams 2002: 327). Za ochotu tatarských bojovníků položit za Sovětský svaz život, bylo osm z nich oceněno tehdy nejvyšším vyznamenáním, titulem Hrdina Sovětského svazu (Kreindler 1986: 391). 12. května 1944 byl Krymský poloostrov osvobozen Rudou armádou. Avšak pouhý jeden týden po osvobození poloostrova začalo NKVD s všeobecným vysídlováním krymských Tatarů. J. V. Stalin se rozhodl za kolaboraci s nacisty potrestat nejen zrádce, ale i nevinné lidi, ženy, děti, invalidy a dokonce vojáky a důstojníky bojující na straně Sovětského svazu bez ohledu na to, zda byli vyznamenáni či nikoli (Williams 2002: 331). Dne 18. května 1944 započala skutečná deportace krymských Tatarů. NKVD informoval každou domácnost, že mají být vysídleni, neboť se dopustili vlastizrady. Krymsko-tatarské rodiny měly přibližně 15–20 minut na to, aby shromáždily své věci. Oficiálně dle rezoluce Státního výboru obrany si s sebou každá rodina mohla vzít maximálně 500 kilogramů (Pohl 2000). Avšak za tak krátkou chvíli nebylo možné stihnout sbalit všechny potřebné věci, takže rodiny odjížděly téměř bez ničeho, navíc jednotky NKVD jim často nedovolily vzít si s sebou vůbec nic. Ozbrojení vojáci následně procházeli jejich domovy a brali vše, co se jim líbilo a hodilo, především peníze, šperky a jiné cennosti. Po celou dobu probíhající deportace Tatary nazývali sviněmi, spodinou nebo zrádci (Žídková, Melichar 2015: 95). Vlaky, do kterých byli nahnáni, nebyly navrženy na přepravu osob, kromě díry, jež měla sloužit jako záchod, byly vozy identické s těmi, co přepravovaly dobytek. Nehygienické podmínky vedly k mnoha případům tyfu a dalším onemocněním. Jako první umírali starší lidé a děti. Vlaky pravidelně zastavovaly na nádražích, aby se odstranili mrtví a nemocní. Celý národ byl přemístěn do izolovaných osad obklopenými strážními věžemi, silničními bloky a ostnatým drátem. 20. května 1944 deportace byla dokončena. Během třech dní bylo vysídleno na 194 155 krymských Tatarů (Pohl 2000). NKVD úspěšně vyloučila doslova celou krymskou populaci ze své rodné vlasti a dodnes zůstává tento transport jedním z nejrychlejších a nejúplnějších v celé historii lidstva.

Většina z Tatarů, přibližně 150 000 z 190 000, skončila v osadách v Uzbekistánu. Vysídlenci znamenali příliv levné pracovní síly, pracovali na velkých bavlněných polích, v dolech, na průmyslových projektech a dalších. Jejich práce významně přispěla k hospodářskému rozvoji Uzbekistánu (Polian 2004: 152). Avšak první roky byly pro krymské Tatary velmi těžké. Ještě před jejich příchodem rozjel NKVD propagandu, která Tatary urážela a zdůrazňovala jejich spolupráci s nacistickým Německem, zatímco Uzbeki statečně bojovali po boku Sovětského svazu. Nepřátelství Uzbeků vůči Tatarům se prolomilo až poté, co Uzbeki zjistili, že Tataři, stejně jako oni, vyznávají islám. Počáteční nepřátelství ale znamenalo pro krymské Tatary čelit břemenům vyhnanství bez jakékoli místní pomoci. Sovětské vláda jim neposkytla dostatek jídla, oblečení ani bydlení. Často žili v narychlo postavených kasárnách, v bahenních boudách nebo v zákopech. Tyto nehumánní podmínky měly za důsledek vznik různých infekčních chorob jako malárie, žlutá zimnice nebo úplavice. Absence lékařské péče a podvýživa značně zvýšily počet obětí. Za rok a půl zahynulo téměř 18 % krymských Tatarů poslaných do Uzbekistánu. Přesný počet úmrtí je obtížné stanovit kvůli chybějícím datům, avšak na následky deportací, špatných životních podmínek, nucených prací se jako minimální počet obětí uvádí, že zahynulo více než 20 % krymské populace (Pohl 2000). Likvidované republiky byly rozděleny mezi sousední republiky a správní oblasti. Část Balkarska a Karačajska byla přičleněna ke Gruzii, část Inguška dostala Osetije a na místě Čečenska J. V. Stalin vytvořil Grozněnskou oblast. Osetinci byli přemístěni do opuštěných ingušských vesnic, Rusové potom do vesnic a měst krymských Tatarů (Zubov 2015: 129). V říjnu a prosinci 1944 vydalo Prezidium Nejvyššího sovětu RSFSR dekret o přejmenování stovky krymským názvů vesnic a měst a nahradit je ruskými, neboť některá mohla nést název, který měl náboženský význam, nebo znamenal narážku na zakládající rodinu či na konkrétní regionální ekonomickou identitu (Finnin 2011: 1095).

Krymští Tataři zůstali až do Chruščovovy destalinizační éry odkázáni na život v osadách. Dne 5. července 1954 byly propuštěny děti do 16 let, o dva roky později 20. 4. 1956 Prezidium Nejvyššího sovětu osvobodilo všechny zbývající Tatary žijící v osadách, ale zakazovalo jim vracet se do rodné vlasti nebo žádat o náhradu majetku, který ztratili kvůli deportacím. Sovětský režim je stále považoval za zrádce. Tataři ale aktivně žádali a lobovali za rehabilitaci už od roku 1957 (Tamtéž: 1099). Nejvyšší sověť 5. září 1967 nakonec oficiálně zrušil obvinění z vlastizrady, ale návrat na Krym jim dovolen nebyl. Změna nastala až 14. listopadu 1989, kdy byla vydána deklaráce O uznání protiprávních a trestně represivních činů proti lidem podrobených násilným deportacím a zajištění jejich práv. Tento dokument se stal impulzem pro návrat krymských Tatarů na rodný Krymský poloostrov (Žídková, Melichar

2015: 97). Avšak ani návrat do rodné vlasti nebyl jednoduchý. Vystěhovalci při příchodu domů nacházeli své domy obsazené a půdu rozkradenou. Tato situace se následně stala příčinnou vleklých národnostních sporů trvajících do dnešních dní.

3 Ekonomická situace SSSR

Do poloviny 20. let 20. století se sovětská ekonomika v podstatě zotavila z následků jak první světové války, tak z občanské války, a bolševický režim mohl začít přemýšlet o dlouhodobém ekonomickém vývoji země. K dispozici byly pouze dvě varianty, a to buď rychlá modernizace ekonomiky založená na industrializaci země a kolektivizaci zemědělství, nebo pokračování v gradualistickém vývoji, který by sledoval takzvanou novou ekonomickou politiku (NEP), jež se pokusila o koalici mezi rolnictvem a dělníky za účelem obnovy zemědělství (Litera 2013: 23). NEP legalizovala drobný kapitalismus a decentralizovala mnoho průmyslových podniků s tím, že si stát udržel kontrolu nad těžkým průmyslem a zahraničením obchodem (Coopersmith 1992: 192). Evgenij Alekseevič Preobraženskij v roce 1924 publikoval článek „Základní zákon socialistické akumulace“ zabývající se hospodářským vývojem země. Naléhal na to, aby se obchodní podmínky obrátily proti rolnictvu a urychlila se industrializace (Viola 1996: 20). Pokud vzal v úvahu mezinárodní izolovanost Sovětského svazu a omezenost vnitřních zdrojů, došel k závěru, že stát musí nakupovat levné obilí od rolníků a následně ho draze prodávat ve městech. Tímto způsobem vzniknou přebytky, jež poslouží k financování rozvoje těžkého průmyslu. Ale těžko se dalo předpokládat, že by rolníci dobrovolně prodávali obilí za nízké ceny. Problém by E. A. Preobraženskij vyřešil odstraněním soukromých obchodníků s obilím a výkup by soustředil do rukou státu. Zákon o socialistické akumulaci vyvolal bouřlivé diskuze a značný odpor nejen sovětských ekonomů, ale i u ideologů, neboť by zničil jeden ze základních ideologických požadavků o svazku dělnické třídy s rolnictvem (Litera 2013: 24). Nikolaj Ivanovič Bucharin se přiklonil k obráncům NEPu a zdůrazňoval spojení venkova s městem a odstranění všech omezení, která bránila v rozvoji středních a velkých hospodářství. J. V. Stalin se zdržoval zasahovat do těchto sporů, neboť se musel soustředit na mocenský boj uvnitř bolševické strany. Navíc pokud by se přiklonil k prosazování rychlé industrializace, která znamenala jít proti rolníkům na venkově, znepřátelil by si dosavadní spojence, N. I. Bucharina, Alexeje Rykova a Michaila Tomského, jejichž podporu potřeboval v boji proti opozici, přesněji proti Lvu Davidoviči Trockému, Lvu Kameněvovi a Grigoriji Zinověvovi (Reiman 2016: 50). Začal však formulovat koncepci výstavby socialismu v jedné zemi. Její podstata byla zprvu čistě ekonomická, avšak později byla aplikována na celý Sovětský svaz včetně zahraniční politiky. Jádrem byla vize, že Sovětský svaz po dalších 20 let zůstane jediným socialistickým státem. Zdůrazňoval odhodlanost a tvrdost při zajišťování přechodu od NEPu k socialistické ekonomice a urychlení přestavby sovětského průmyslu, hovořil i o

združstevnění zemědělství, avšak zatím na dobrovolné bázi (Litera 2013: 25). J. V. Stalinovu, N. I. Bucharinovu a A. Rykovovu koncepci udržení vývoje v rámci NEPu schválil XIV. sjezd bolševické strany v prosinci 1925, který si později vysloužil označení „sjezd industrializace“. Centristická politika zvítězila nad tzv. novou opozicí (L. Kameněv, G. Zinověv), ta byla označena za trockistickou a sjezd vyhlásil program socialistické industrializace (Woodruff 2008: 199–200).

Poněkud jiná situace nastala o rok později v říjnu a listopadu 1926, kdy se projeví první pocity vnějšího ohrožení Sovětského svazu, které ovlivnily politiku stalinského křídla bolševické strany. Na konferenci J. V. Stalin a jeho stoupenci přiznali zaostalost SSSR a odmítli tzv. pomalou variantu industrializace a přiklonili se k té rychlé. Byl kladen důraz na rozvoj průmyslu před zemědělstvím a na posílení průmyslu nacházejícího se ve státních rukou. Klíčové místo v industrializaci bylo dáno zahraničnímu obchodu. Jeho vývoj záležel na rozvoji exportu a ten do velké míry závisel na vývozu obilí jako základní vývozní komodity (Reiman 2016: 51). Zemědělství se po zavedení NEPu zotavilo poměrně rychle, ale zemědělských přebytků určených pro trh bylo stále podstatně méně než před první světovou válkou. Zemědělská výroba byla z řady faktorů velice labilní a nevyrovnaná. Deficit zahraničního obchodu musel být kryt nejen vývozem jiných surovin, ale také například půjčkou od Německa. V hospodářských letech 1925/1926 a 1926/1927 se sice podařilo vyvézt přes dva miliony tun obilí, ale již v následujícím období 1927/1928 se export propadl na necelých 300 tisíc tun. Před první světovou válkou polovina produkce obilí pocházela od velkých kulackých hospodářství. Kulaci produkovali více než 71 % obilí schopné pro trh a vývoz. V roce 1927 rolníci drželi 314 milionů hektarů půdy, před revolucí 210 milionů hektarů půdy, ale počet zemědělských podniků vzrostl z 16 milionů na 25 milionů. Obyčejný rolník vypěstoval 50 % obilí a 60 % z toho spotřeboval, nyní produkoval 85 % obilí, ale až 80 % z toho zkonsumoval. Tudíž nastala otázka, jak dostat obilí od rolníků zpět (Conquest 1986: 87).

Někteří sovětské politikové na konci roku 1926 a počátkem 1927 vyvolávali paniku válečné hrozby. Jejich nervozitu způsobovaly útoky britských politiků vůči Sovětskému svazu za jejich podporu generální stávkou ve Velké Británii v roce 1926 a převrat v Polsku v tomtéž roce, kdy se moci ujal Josef Piłsudski, jehož v Moskvě považovali za prototyp protisovětského politika kvůli jeho angažmá v polsko-sovětské válce 1919–1920 a pokusu navázání lepších vztahů s pobaltskými zeměmi. Sovětské vůdci tento čin považovali za snahu vytvořit polsko-estonsko-litevské spojení a začala se ve společnosti šířit obava, že Velká Británie zformuje protisovětskou koalici, do níž bude zapojeno také Německo, a následně

Polsko vyvolá válku se Sovětským svazem, do které se zapojí také Francie, Rumunsko a Finsko (Reiman et al. 2013: 365). Obyvatelé, zejména pohraničních oblastí, které by byly konfliktem nejvíce postiženi, začali houfně skupovat potraviny jako sůl, mouku, a vytvářet si zásoby. S prohlubující se válečnou panikou se nákupní horečka začala šířit po celém sovětském Rusku a koncem roku 1927 zde zavládl nedostatek spotřebního zboží a potravin. Situace byla tak vážná, že musel být zaveden přidělový lístkový systém na potraviny a základní životní potřeby. Propad ve výkupu obilí byl značný. Chabý výkup byl zaznamenán především na Sibiři, Urale a v Povolží (Litera 2013: 35). Chudší rolníci museli své přebytky prodat ihned po sklizni, kdy ceny za obilí byly nízké, kdežto bohatí rolníci, kulaci, mohli vyčkat na zimu, popřípadě na jaro, a prodat obilí za ceny vyšší. V tehdejších specifických podmínkách toto chování sovětská vláda považovala za podvratnou činnost vyvolávající neklid a protisovětské nálady. Obávala se totiž rostoucí hospodářské a politické síly kulaků.

3.1 Dekulakizace

K rozhodujícímu obratu v politice bolševiků došlo 6. ledna 1928. Ten den ústřední výbor Všesvazové komunistické strany (VKS) nařídil všem stranickým organizacím, aby použily všech prostředků k co nejrychlejšímu provedení „revoluce ve výkupu obilí“, tedy nuceného výkupu (Tamtéž: 36–37). Místní představitelé nesli plnou odpovědnost za výsledky kampaně a dostali příkaz, aby v boji proti spekulantům a sabotážím využili všech možností trestního řádu, tudíž uvěznil je a zkonfiskovali jim obilí. J. V. Stalin zároveň upozorňoval, že není žádná záruka, že se sabotáže kulaků nebudou opakovat (Viola 2008: 21). Řešení viděl v rozvoji kolchozů (družstevch) a sovchozů (státních statků), které by byly schopné zajistit poptávku obilí. Hovořil o postupném sjednocování malých rolnických hospodářství v kolchozy, které by byly schopné nahradit nejen kulaky, ale i individuální rolníky. Důraz kladl na likvidaci všech zdrojů, jež plodí kapitalisty. Znamenalo to nikoli jen odstranění kulaků, ale také všech, kteří zbohatli v období NEPu. V červnu 1929 vydal ústřední výbor VKS usnesení, jež reorganizovalo stávající kolchozní systém. Změna spočívala v tom, že rolníci měli od státu dostávat osev a peněžní prostředky jen tehdy, pokud prodají svou produkci státu za pevné ceny, což nutilo rolníky, aby státu odprodali většinu své produkce. Avšak toto nařízení se dalo jistým způsobem obejít, proto bolševický režim ještě více zesílil tlak na rolníky. Vedení VKS konstatovalo: „Kolektivizace v zemědělství výrazně pokročila, avšak za zostřeného třídního boje na vesnici... kulaci vystupňovali přímý boj proti kolektivizaci, který vede až k teroru, proto strana musí ještě s větší intenzitou pokračovat

v boji proti kapitalistickým živlům na vesnicích,“ (Reiman et al. 2013: 370). Rozhodnutí o likvidaci kulaků jako třídy s tím, že mají být nejen zlomeni, ale i zničeni tak, aby se již nemohli vzpamatovat, přišlo od J. V. Stalina na konferenci marxistických pracovníků v zemědělství na konci prosince 1929. Zdůraznil, že kulaci nesmějí být přijímáni do kolchozů, neboť jsou zapřisáhlými nepřáteli kolchozního hnutí. J. V. Stalin přitom uváděl likvidaci kulaků jako předpoklad kolektivizace zemědělství, měla probíhat paralelně s ní a nedovolit souběžnou existenci kulackých hospodářství a kolchozů (Tamžez: 371). Oficiální rozhodnutí bolševické strany o dekulakizaci bylo přijato 30. ledna 1930, když usnesení „O opatřeních k likvidaci kulackých hospodářství v oblastech plošné kolektivizace“ schválilo politbyro. Legalizace usnesení byla dokončena vyhláškou 4. února 1930 (Conquest 1986: 117).

Proti kulakům započala rozsáhlá kampaň. Jeden z propagandistických plakátů s heslem „Zničíme kulaky jako třídu!“ zobrazoval kulaka pod koly traktoru, jiný ho znázorňoval v podobě opice, která před lidem ukrývá obilí. Poselství znělo jasně – jsou to nelidské stvůry, jsou to zvířata. Za kulaka byl považován každý rolník s osobním ročním důchodem alespoň 300 rublů, anebo s čistým výnosem hospodářství minimálně 1500 rublů, dále rolník zaměstnávající nájemní pracovní sílu anebo vlastníci jakékoli zemědělské stroje. Značné množství bohatých sedláků na Ukrajině byla bohatá jen z hlediska místních měřítek. V porovnání s tehdejšími českými rolníky byli ukrajinští kulaci celkem chudí. Výjimečně využívali nějakou mechanizaci, prakticky neznali umělá hnojiva a s rozsahem obhospodařované půdy spíše odpovídali středním rolníkům (Snyder 2013: 46). Definice kulaka byla záměrně stanovena vágně a pružně. V podstatě se kulakem mohl stát kterýkoli rolník, jenž se pokusil narušit ekonomiku vesnice nebo se stavěl proti ideálu kolektivizace. Nadto kritérium nájmu pracovní síly bylo možné rozšířit na mnohem větší okruh osob, neboť každý rolník, minimálně v období sklizně, potřebuje pracovní sílu. Mezi kulaky byli zahrnováni i jejich pomocníci a „malí kulaci“, tedy osoby, které sice nesplňovali kritérium kulaka, ale pomáhali kulakům a chovali se jako kulaci (Viola 1996: 35). V praxi to znamenalo, že každý likvidovaný kulak byl o trošku lepší farmář než ostatní. Vlastnil tlustší krávu než soused, postavil si lepší obydlí nebo větší stodolu, ušetřil více peněz (Rummel 1990: 85). Jednalo se tedy nejen o likvidaci největších a nejbohatších vlastníků půdy, ale o široce vedenou kampaň zaměřenou proti všem vrstvám rolníků, které mohly vzdorovat a postavit se proti kolektivizaci. V oblastech, kde platilo usnesení O opatřeních k likvidaci kulackých hospodářství, měl být změněn pronájem půdy, zakázáno využívání nájemné pracovní síly a kulakům měly být zkonfiskovány výrobní prostředky, hospodářská zvířata, hospodářské a obytné budovy a zásoby osiva (Litera 2013: 74). Kulaci tak měli být zbaveni

veškerého majetku, včetně obytných domů a možností obživy. Podle plánu měl být majetek zabrán více jak 200 tisícům osob, z nichž 60 tisíc mělo být zastřeleno nebo odesláno do koncentračních táborů a 150 tisíc vystěhováno do odlehlých oblastí Sovětského svazu (Zubov 2014: 799). Dále měli být rozděleni do tří skupin. Do první spadali tzv. aktivní kontrarevolucionáři, kteří měli být zastřeleni, nebo uvězněni v koncentračních táborech, jejich rodiny měly být vysídleny do severních oblastí sovětského Ruska. Do druhé kategorie patřili bohatí kulaci a bývalí polostatkáři, již se aktivně stavěli proti kolektivizaci. Ti měli být přesunuti do vzdálených oblastí Sovětského svazu. Třetí skupinu tvořil zbytek kulaků, kteří měli být vypovězeni z vesnice v rámci svého okresu (Conquest 1986: 114). V každé jednotlivé lokalitě rozhodovala o osudu kulaka tzv. trojka, neboli skupina skládající se z příslušníka státní policie, místního stranického předáka a prokurátora. Měla oprávnění rozhodovat o tom, kdo má být zastřelen, nebo vyhoštěn (Snyder 2013: 46). Jejich zkonfiskovaný majetek bylo zakázáno prodávat, byl předán do rukou kolchozů, či vesnickým sovětům. Politbyro současně stanovilo pro jednotlivé kraje a republiky orientační počty kulaků, kteří měli být vysídleni nebo uvězněni, a určilo i samotné cílové oblasti, do nichž měli být rolníci transportováni. Celkově se předpokládalo, že během čtyř měsíců (únor–květen 1930) tajná policie OGPU uvězní 60 tisíc kulaků a 150 tisíc bude i s rodinami vysídleno (Litera 2013: 74). Nespočet dekulakizovaných farmářů bylo převezeno do Sverdlovské oblasti. Byli vyhnáni v tuhé zimě do lesa, sníh tehdy dosahoval hloubky až šesti stop, na teploměru hodnoty padaly až k -75 stupňům Celsia. Během prvních dvou týdnů umřela většina dětí, avšak počet vězňů neklesal, neboť denně přijížděly dva až tři vlaky plné rolníků. Nejvíce intenzivní dekulakizace probíhala v zimě 1929–1930 a pokračovala až do roku 1933. Masovými deportacemi bolševický režim získal jak materiální, tak technické vybavení, které zbylo po kulacích a následně bylo přesunuto pod správu kolchozů. Po zatčení a vyhoštění kulaků začali být terorizováni i chudší rolníci, kteří bez svých přátel pokorněji vstupovali do kolchozů. Kromě toho si bolševici deportacemi zajistili nespočet otroků na práci v severských oblastech (Dubynets 1955: 190–192).

3.2 Kolektivizace

Tempo rychlé kolektivizace v jednotlivých regionech stanovilo usnesení ústředního výboru VKS 5. ledna 1930 (Viola 2008: 172). Původní plán, že během první pětiletky (od října 1928 do roku 1933) má být zkolektivizováno 20 % hospodářské půdy, byl zrušen a nahrazen záměrem zkolektivizovat všechnu osevnou půdu v co nejkratším možném čase.

Nejdůležitější regiony, jež produkovali nejvíce obilí, hlavně Ukrajina a Severní Kavkaz, měly být zkolektivizovány do jara 1930 (Hoover 1930: 185). Ve skutečnosti jedním z cílů kolektivizace na Ukrajině bylo podle oficiálního označení „zničení základny ukrajinského nacionalismu – individuálního hospodářství“. Kulaci byli považováni za nositele nacionalistických myšlenek a museli být zničeni. Proto zde kolektivizace probíhala přísněji než na jiném sovětském území (Kasyanov 2010: 40).

Tab. č. 2: Porovnání zkolektivizovaného zemědělství na Ukrajině se zbytkem sovětského území (v %)

	Ukrajina	Rusko
Prosinec 1929	8,6	7,4
Březen 1930	65	59
Červen 1932	70	59,3

Zdroj: Kasyanov 2010: 44

Kolchozy vznikaly na základě rozkazu a za přísného dohledu bolševické strany. Straničtí aktivisté byli posíláni z měst na venkov, aby přispěli k rychlému založení kolchozů. Avšak jejich neznalost problematiky zemědělství ještě více přispěla k jeho rozvratu. Jejich přítomnost na vesnicích byla ovšem časově omezena, proto zásadní roli sehrály strojní traktorové stanice, které vznikly 11. ledna 1933. Na starost měly novou techniku a jejich funkce spočívala v poskytování služby za platby v podobě části úrody kolchozům a sovchozům. Později u nich byla zřízena i politická oddělení, aby se dohled nad rolníky ještě zvýšil (Conquest 1986: 181). Avšak rolníci se nechtěli vzdát bez boje. Usilovali udržet své rodiny mimo dosah státu všemi možnými cestami. Rozprodávali nebo poráželi dobytek, aby o něj v kolchoze nepřišli. Muži posílali své dcery a manželky do boje se stranickými aktivisty na základě úvahy, že ženy nejsou deportací ohroženy natolik jako oni. Odpor vůči kolektivizaci byl na Ukrajině líčen jako silnější nebo spíše až militantní než v samotném Rusku. V roce 1930 bylo na Ukrajině zaregistrováno téměř milion aktů individuálního odporu. Z venkovských vzpour, jež v Sovětském svazu vypukly, se bezmála polovina odehrála na Ukrajině (Snyder 2013: 49).

Nicméně většina takto narychlo postavených kolchozů byla nestabilních a rozpadla se. K 1. březnu 1930 bylo do kolchozů kolektivizováno 55 % rolnických hospodářství. Nejvíce

zkolektivizován byl venkov na severním Kavkaze, a to ze 76,8 %. Avšak k 1. červnu se celkový průměr zkolektivizované půdy o více jak polovinu propadl. Na Kavkaze v kolchozech zůstalo 58,1 % rolnických hospodářství. Naproti tomu v moskevské oblasti bylo zprvu zkolektivizováno 73 %, avšak v červnu zůstalo v kolchozech jen 6,7 % (Litera 2013: 79–80). Koncem roku 1930 se kolektivizační kampaň opět naplno rozjela a v roce 1932 bylo již 60 % rolnických hospodářství začleněno do více jak 200 tisíc kolchozů, které obhospodařovaly 78 % orné půdy. Neboť nyní kolektivizace postupovala důkladněji, rodinu po rodině, a ne po celých vesnicích, bylo těžší jí vzdorovat (Snyder 2013: 52). Opět bylo dosaženo úrovně z března 1930, a tentokrát natrvalo. Jinde se ale proces vyvíjel pomaleji, a proto kampaň kolektivizace skončila až koncem 30. let (Viola 2014: 50). K roku 1938 bylo do kolchozů začleněno 93,5 % rolnických hospodářství, které obhospodařovaly 99,3 % osevné půdy. Zároveň vzniklo přibližně 4 500 sovchozů. Jejich zaměstnanci byli postaveni na úroveň dělníků a zaměstnanců v průmyslu a dostávali fixní plat. Naopak v kolchozech plat a dávky v naturáliích závisely na jejich hospodaření, které bylo určené státem, od plodin, jež musely kolchozy pěstovat až po výkupní ceny produktů (Litera 2013: 80). Rolníci začali kolektivizaci nazývat „druhé nevolnictví“ s tím rozdílem, že už nepracují pro bohaté statkáře jako v nedávné minulosti, nýbrž pro komunistickou stranu (Snyder 2013: 48).

4 Hladomor 1932–1933

Po nepovedeném nástupu z roku 1930 nakonec J. V. Stalin dosáhl politického vítězství. Toto vítězství se ale nepromítlo do ekonomiky. V roce 1930 byly neobyčejně hojně žně (Margolin 2003: 16). Rolníci deportováni na počátku roku 1930 zaseli v předešlých měsících ozim, na jaře tuto úrodu už sklízel někdo jiný a oficiálně byla tou dobou zkolektivizována většina země. Po březnu 1930 byla kolektivizace načas odvolána, a tak rolníci mohli zasít jarní obilí jako svobodní statkáři. V létě pak panovalo krásné počasí, takže žně tohoto roku byly značně bohaté. Rekordní úroda poskytla základní údaje, které bolševici využili při plánování rekvizic v roce 1931 (Snyder 2013: 52–53). Avšak na podzim 1931 bylo patrné, že první kolektivizované žně provází neúspěch, jenž měl několik příčin: zavládlo špatné počasí, úrodu poškodili škůdci, množství zvířat bylo omezené, neboť venkované rozprodali nebo vybili svůj dobytek, výroba traktorů nedosahovala předpokládané intenzity a vesničané, kteří přišli o půdu, již neviděli důvod, proč by měli pracovat. Celková úroda nakonec dosáhla 69,5 milionu tun obilí, místo očekávaných 83 milionů (Applebaum 2017: 111). Ze sovětské Ukrajiny byla vyvezena více než polovina nepoškozené úrody. Mnohé kolchozy však mohly splnit svou rekviziční povinnost jen za předpokladu, že odevzdají osivo na příští rok. J. V. Stalin v prosinci 1931 nařídil, že kolchozy, které nesplnily roční dodávky, se musejí svého osiva vzdát. Na konci tohoto roku začali někteří vesničané hladovět. Nehospodařili na vlastní půdě a neměli mnoho možností, jak odolat rekvizicím, tudíž neexistoval způsob, jak by členům domácnosti zajistili potřebnou výživu (Snyder 2013: 53). Na jaře 1932 už neměli dokonce ani žádné osivo, z něhož by vyrostla podzimní úroda. Ukrajinské stranické vedení požádalo stát o osivo, jenže to už se setba opozdila, takže bylo zřejmé, že podzimní úroda bude mizerná. Na konci roku 1932 již nebylo tajemstvím, že mnoho případů smrti bylo způsobeno vyhladověním (Dolyna 1955: 41).

Reálná hrozba hladomoru byla u ukrajinských úřadu zřejmá a začala být zřejmá i J. V. Stalinovi. Straničtí příslušníci a příslušníci tajné policie sepisovali nespočet hlášení o úmrtích na následky podvýživy. Generální tajemník Komunistické strany Ukrajiny Stanislav Kosior obdržel dopis s názorným popisem toho, co se na ukrajinském území děje. „Kolchozníci odcházejí do polí a mizí. Po několika dnech nalézáme jejich mrtvoly a naprosto bez emocí je pohřbíváme, jako by to bylo úplně přirozené. A třeba hned zítra někdo najde tělo toho, kdo kopal hroby jiným,“ (Snyder 2013: 53). J. V. Stalin připisoval ukrajinský hladomor selhání konkrétních osob. Od samého počátku považoval hladovění rolníků za zradu, jíž se dopustilo vedení komunistické strany na Ukrajině. Nemohl připustit, že by ho zavinil svou vlastní

politikou kolektivizace, tudíž problém musel spočívat v jejím uskutečňování, ve vedení na místní úrovni (Viola 2014: 49). V srpnu 1932 přišel J. V. Stalin s teorií, že kolektivizace postrádá právní základ. Podle něho socialismus potřebuje zákony na ochranu vlastnictví. Stát by posílilo, kdyby celá zemědělská produkce byla prohlášena za státní vlastnictví a nepovolené hromadění potravin by bylo označeno za krádež, která by se trestala bezprostřední popravou. Zákon o ochraně kolchozního vlastnictví schválila bolševická vláda 7. srpna 1932, za rozkrádání majetku, který patřil kolchozům, ukládal trest smrti, nebo v určitých polehčujících případech 10 roků vězení (Applebaum 2017: 119–120). Výsledkem bylo, že statkáři byli zbaveni jakékoli právní ochrany před násilím státu. Hladový rolník byl zastřelen, i když sebral bramborovou slupku ze země, která mu ještě nedávno patřila.

Nejnadšenějšími vymahači tohoto drakonického zákona se stali mladí lidé, kteří se vzdělávali v sovětských školách a věřili slibům režimu. V polích se postavily strážní věže, které měly rolníkům zabránit, aby si odtud cokoli odnesli. Od domu k domu chodily úderné skupiny a zabavovaly vše, co našly. Pídily se po všem, co připomínalo jídlo. Prohledávaly domy, podkroví, sklepy a všechny farmářské budovy. Měřily tloušťku pod pecí, aby zjistily, zda není pod ní skryté obilí. Klepaly na podlahy a zdi, jestli nejsou duté. Pokud duté zněly, nechaly zeď strhnout jen proto, aby našly poslední zbytky zrní (Dolyna 1955: 35). Vesničany na každém kroku ponižovaly. Močily do sudů s nakládanými okurkami, přikazovaly, aby na smrt vyhladovění rolníci mezi sebou zápasili. Někdy je nutily, aby se plazili nebo štěkali jako psi, jindy je zase přiměly klečet v blátě a modlit se. Ženy přistižené při krádeži byly svlečeny, zbity a nahé vláčeny přes vesnici. Ty, které žily samy, byly za nocí pravidelně znásilňovány (Snyder 2013: 58). Avšak ani nájezdy a násilí nevytvořili jídlo tam, kde nebylo. Plán dodávek se nepodařilo splnit ani po jeho snížení. Kvóta na výkup obilí z roku 1932 a množství skutečně nashromážděného obilí byly obě o mnoho menší než kvóty jakéhokoli jiného roku ve 30. letech 20. století (Tauger 1991: 71). Do listopadu 1932 se vybrala jen třetina plánovaných dodávek. Avšak v prosinci 1932 vydal ústřední výbor VKS usnesení pro Ukrajinu, severní Kavkaz a Západní oblast, že musejí plán výkupu obilí splnit ještě v průběhu ledna 1933. Vzhledem k tomu, že Sovětský svaz považoval za neplnění výkupu obilí odpovědné kulaky a další kontrarevoluční živly, dostaly stranické orgány příkaz, aby je vykořenily trestem vězení nebo trestem smrti. Usnesení obsahovalo i řadu dalších represí proti konkrétním osobám. Vedení Komunistické strany Ukrajiny kolchozům nařídilo, aby byl plán splněn, i kdyby musely odevzdat osivo na příští sezónu. Naplnit kvóty se jim tedy podařilo, avšak nedostatek potravin, jenž panoval již v minulém roce, přerostl ve strašlivý hladomor,

kteřý zasáhl především Povolží, Ukrajinu, Kazachstán a oblasti severního Kavkazu (Litera 2013: 84).

Když se J. V. Stalin pokoušel v posledních týdnech roku 1932 vysvětlit neúspěch kolektivizace, dosáhl nových výšin ideologické nestydatosti. Přišel s teorií, že hladomor na Ukrajině jsou jen pomlouvačné klepy šířené z řad nepřátel. Odpor vůči socialismu roste s tím, jak jsou jeho úspěchy viditelnější. Každý problém v Sovětském svazu se dal popsat jako ukázka nepřátelské akce a nepřátelská akce se dala označit jako důkaz pokroku. Nebylo to jen J. V. Stalinovo dumání, byla to ideologická linie, kterou Vjačeslav Michajlovič Molotov a Lazar Kaganovič prosazovali na svých cestách po regionech zasažených hladomorem. Nafouklá břicha rolníků vykládali jako politickou opozici, sabotéry, kteří nenávidí socialismus do té míry, že záměrně nechávají vymírat své rodiny (Applebaum 2017: 125).

4.1 Sedm vražedných kroků

Přestože hladomor zasáhl i ostatní oblasti produkující obilí (Povolží, severní Kavkaz, Kazachstán) stejně jako Ukrajinu, byla zde politika prosazována zcela odlišně, vražedně (Khlevniuk 2004: 54). Hlavně na ukrajinské území bylo na přelomu let 1932 a 1933 uplatněno sedm rozhodujících kroků, které se jevily jako neškodná administrativní opatření, ale přece všechny zapříčinily zabíjení lidí.

Dne 18. listopadu 1932 museli ukrajinští rolníci vrátit zásoby obilí, na které měli předtím nárok vyplývající ze splnění dodávkových kvót (Applebaum 2017: 126). Do těchto regionů naběhly stranické brigády a zabavovaly veškeré potraviny. Jsou známy případy, že spolu s konfiskací obilí byly lidem sebrány i jejich výkaly, aby se zjistilo, co jedli. Neboť i když tvrdili, že nic nejedli, tak stále žili, a to bylo podezřelé (Dolyna 1955: 37).

O dva dny později, 20. listopadu 1932, byly zavedeny trestné normy na maso. Statkáři, kteří nesplnili dodávkové kvóty, museli platit zvláštní daně ve formě masa. Ti, kteří ještě chovali nějaká zvířata, je museli odevzdat státu. Avšak i po splnění této masové normy museli rolníci splnit původní požadovanou dodávku obilí (Snyder 2013: 61). Avšak pokud zemědělci nedokázali vyhovět výběřčím ani pod hrozbou, jistě jim nesvedli vyhovět ani potom.

Dekretem z 6. prosince 1932 zavedly sovětské úřady takzvanou černou listinu. Pokud kolchozy nesplnily požadované dodávky, musely okamžitě odevzdat patnáctinásobné množství obilí nad obvyklou měsíční kvótu. Patnáctinásobné množství ale nemohla splnit žádná vesnice, a tak přišla o veškeré jídlo. Byla zapsána na černou listinu a nesměla

obchodovat se zbytkem země ani přijímat jakékoli zboží. Vesnice byly odříznuty od veškerých potravin i zásob zvenčí. Oblasti zapsané na černou listinu se následně staly zónami smrti (Rychlík et al. 2015: 297).

Dne 5. prosince 1932 byly zveřejněny důvody, proč je třeba pronásledovat ukrajinské vedení komunistické strany, které bylo považováno za osoby odpovědné za hladomor. O pár dnů později J. V. Stalin potvrdil roční dodávkovou normu obilí pro sovětskou Ukrajinu, která měla být splněna do ledna 1933. Sovětské vedení stanovilo povinnost dodat třetinu obilí, jež měla být nashromážděna od zemědělců z celého Sovětského svazu. Ukrajinské politbyro rozhodlo, že dodávky musejí být splněny. Všichni, kteří se zasedání účastnili, věděli, že nelze vybrat obilí od už tak hladovějících lidí, aniž by to mělo strašlivé následky (Snyder 2013: 62).

Na počátku roku 1933, kdy už na Ukrajině v plné síle řádl hladomor, nechal J. V. Stalin uzavřít nejen hranice republiky, aby venkované nemohli utéct, ale i jednotlivá města, aby v nich nemohli žebrať. Byla zahájena kampaň na vytlačení „nespolehlivých elementů“ z měst a posílila se kontrola nad městským obyvatelstvem (Litera 2013: 87). Od ledna museli být sovětské občany vybaveni takzvanými vnitřními pasy. Ty byly závazné pro občany ve věku nad 16 let, obyvatelé se stálým bydlištěm ve městech, zaměstnanci sovchozů, dělníky, stavebníky, ale ne pro rolníky. Osoby, na nichž se systém vztahoval, se museli hlásit u policie s potvrzením od zaměstnavatele, že jsou zaměstnání, a zaregistrovat se. Osobám bez pasu hrozily pokuty 100 rublů a byli vyhoštěni z města. Pasportizace byla postupně rozšířena na všechna města v SSSR. Lidé, kterým bylo odmítnuto vydání pasu, byli ihned z měst transportováni přímo do pracovních táborů (Applebaum 2017: 133). Navíc další usnesení politbyra zakazovalo všem železničním stanicím prodávat jízdenky do oblastí mimo Ukrajinu. Byl to úspěšný pokus jak geograficky omezit hladomor na postižené regiony a zabránit přílivu rolníků do měst (Werth 2017: 420). Tímto se předešlo destabilizaci dalších oblastí, včetně zásobovacího přidělového systému, který měl již jen minimální rezervy. Nadto zajistilo pracovní sílu v postižených oblastech na novou zemědělskou sezónu, byť za cenu velkého množství obětí (Litera 2013: 89).

Poslední ze sedmi opatření, které bylo praktikováno na Ukrajině, se týkalo výběru osiva. I přesto, že se odvedli dodávky za rok 1932, jež byly vybrány v lednu 1933, se obilí rekvírovalo dál. Zabavování pokračovalo v únoru i březnu, kdy výběrčí pátrali po zásobách na jarní setbu. Kolchozům tak nezbylo vůbec nic, co by mohly na jaře zasít a na podzim sklídit. Osivo se přitom mohlo odebrat z vlaků, které byly připraveny obilí vyvézt ze země, anebo ze třech milionů tun, jež si Sovětský svaz nechával jako rezervu. Místo toho však bylo odebráno to málo, co rolníkům zbylo. Tato konfiskace se rovnala vraždě. Stranický aktivista vzpomínal,

že viděl lidi umírající hladem. „Viděl jsem ženy a modrající děti s nafouklými břichy. Ještě dýchaly, ale oči již měly bez života,“ (Snyder 2013: 63). Situace na Ukrajině bylo hrozná. Přírodu pohltili hladomor, tyfus a úplavice. Objevily se také případy cholery nebo moru. Doktorům nebylo povoleno mluvit o tyfu a smrti z hladu. Lidé, kteří si nebyli schopni zajistit chléb, jenž měl velmi často černé zbarvení, neboť do něj byly přimíchány různé přísady, postupně slábli a umírali na srdeční selhání bez známek nemoci (Naimark 2017: 90).

Ukrajínští rolníci, kteří přicházeli do kolchozů dobrovolně, věřili, že vstupem uniknou deportacím. Teď však mohli být klidně deportováni proto, že kolchozy nefungovaly a nebyly schopny splnit dodávky osiva. Ti, co byli transportováni, se v táborech pokoušeli najít jídlo, ale byla to marná snaha. Když se vězni přiotrávili nějakými jedovatými bylinami nebo odpadky, dozorcí je trestali za ulejváctví. Na následky podvýživy a nemocí zde za rok 1933 zemřelo 67 tisíc lidí, dalších 240 tisíc zahynulo ve zvláštních sídlištích. Tisíce dalších zemřely během dlouhé cesty z Ukrajiny do Kazachstánu nebo do pustiny na severu sovětského Ruska. Mrtvoly se z vlaků vyhazovaly a pohřbívaly přímo na místě, tudíž přesné počty obětí nejsou známy (Snyder 2013: 65).

4.2 Kanibalismus

Děti narozené na sovětské Ukrajině na přelomu dvacátých a třicátých let se ocitaly ve světě bezmocných rodičů a nepřátelských úřadů. Chlapci narození v roce 1933 se dožívali v průměru sedmi let (Tamtéž: 66). Rodiče se nedokázali o děti postarat. Někteří své potomky chránili tím, že je zamykali, aby byli v bezpečí před potulujícími se kanibaly. Další posílali své děti pryč z domova v naději, že je zachrání někdo jiný. Nebo je vyslali do měst žebrať, avšak mnoho dětí zemřelo už po cestě nebo v cíli výpravy (Dolyna 1955: 81). Slušní lidé umírali jako první. Zemřeli ti, kdo odmítali krást nebo prostituovat. Zemřeli ti, kdo darovali jídlo druhým. Psi, kočky, koně a jiná zvířata byla snědena jako první. Objeveny byly i případy kanibalismu. Většina lidí se z hladu zbláznila a snědla lidské maso, někteří byli schopni sníst i své potomky (Conquest 1986: 257). Neobvyklé nebyly situace, kdy vyhladovělí rolníci využili těla mrtvých, kteří zemřeli na následky nedostatku potravy. Jsou známé případy, ve kterých rodiny zabily nejslabší členy - většinou děti. Ve vesnici v Poltavě žena zabila a následně snědla své dítě. Jiný rolník snědl své děti a nakonec i svou manželku. Podobné případy se objevily i na Dněpropetrovsku. Ve vězení v Kyjevě byla dokonce zřízena speciální budova pro „lidožrouty“. V jednom z takových vězení bylo k roku 1936 325 kanibalů zatčených během let 1932–1933 (Dalrymple 1964: 262). Kouř z komína na vesnicích se stal

podezřelý. Mohl znamenat, že se k jídlu sešli kanibalové nebo že si rodina peče jednoho ze svých příslušníků. Ti, kdo lidské maso jedli, měli k tomu různé důvody. Někteří byli prostě zločinci nejvyššího rozměru. Někteří rodiče své potomky zabili a snědli, jiní své děti zapřísáhli, aby neváhali a využili jejich těla, až zemrou. Za roky 1932–1933 bylo na sovětské Ukrajině za kanibalismus odsouzeno přinejmenším 2 500 lidí, nicméně skutečný počet případů byl jistě vyšší (Snyder 2013: 68).

4.3 Počet obětí

Jednu z posledních funkcí, kterou stát zvládal plnit, bylo odklizení mrtvých těl. Města objížděly brzy ráno vozy, aby odstranily mrtvé rolníky. Na vesnicích vytvořili „zdravější“ rolníci brigády, které sbíraly a pohřbívaly mrtvé. Jen málo kdy měly dost síly kopat dostatečně hluboké hroby, proto často zpod hlíny vyčnívaly mrtvolám chodidla a dlaně. Pohřební brigády byly placeny podle množství nasbíraných mrtvol. Toho někteří využívali a nakládali spolu s mrtvými i hodně zesláblé osoby a pohřbívali je zaživa. V několika případech se jim podařilo z masového hrobu vyhrabat (Applebaum 2017: 165). Slábli a umírali však i hladoví kopáči a jejich těla zůstala ležet tam, kde dopadla. Na jaře 1933 na Ukrajině umíralo na následky podvýživy více jak deset tisíc osob denně (Snyder 2013: 63). V okrese Čornuchy klesla populace z 53 672 na 46 285, to znamená, že během hladomoru zahynulo 7 387 obyvatel, téměř polovinu z nich tvořily děti. V dalším okrese zemřelo během let 1932–1933 skoro 12 tisíc obyvatel, což byla přibližně jedna pětina populace, zatímco bylo zaregistrováno pouhých 20 narození. Ve vesnicích v oblastech Krasnodaru dosahovala úmrtnost až 50 % (Conquest 1986: 252–253).

Přesný počet obětí, které měl na svědomí hladomor v Sovětském svazu, přesněji v Ukrajinské sovětské socialistické republice, není znám. Přesné číslo nikdy nepoznáme, neboť se nevedly žádné důkladné záznamy. Místní úřady se bály smrt vyhladověním veřejně oznamovat a po určité době už nedokázaly zaznamenat vůbec nic. Velmi často byly jedinou státní organizací, jež přišla do styku s mrtvými, pohřební brigády a ty si žádnou dokumentaci nevedly (Snyder 2013: 69). Sovětské sčítání lidu z roku 1937 zaznamenalo o osm milionů občanů méně, než se předpokládalo. Většinu tohoto úbytku tvořily oběti hladomoru na Ukrajině, v Kazachstánu a v Rusku, také statisticky očekávané děti, které tudíž nemohly přijít na svět. J. V. Stalin toto číslo tajil a určité části tohoto dokumentu nechal zničit (Rudnytskyi

et al. 2015: 57). Podle Sergeje Maksudova² zemřelo v Sovětském svazu mezi lety 1926–1939 9,1 milionu lidí, z toho 8,5 milionu před rokem 1935, přibližně 4,5 milionu tvořili Ukrajinci (Mace 1984: 38). Model, provedený na žádost ukrajinských úřadů, předložil číslo 3,9 milionu mrtvých. Jiný demografický model vypočítává kolem dvou a půl milionu obětí ukrajinského hladomoru. Pravda se zřejmě nachází někde v tomto rozmezí, kam také zasazuje své odhady většina vědců. Zdá se tedy opodstatněné odhadovat, že v letech 1932–1933 zemřelo na sovětské Ukrajině následkem vyhladovění nebo nemoci spojené s hladem nejméně 3,3 milionu osob a v celém Sovětském svazu pak zemřel přibližně tentýž počet osob hlásících se k ukrajinské národnosti (Snyder 2013: 70).

² Skutečným jménem Alexandr Petrovich Babyonyshev, je ruský historik, demograf, specialista zaměřený na úmrtí sovětské populace.

5 Genocidní charakter národnostní politiky

O tom, zda byly hladomor a rozvrat zemědělství důsledkem jednání samotného J. V. Stalina, který chtěl silou donutit rolníky, aby se podřídili požadavkům státu, nebo zda se uchýlil k násilí proto, aby získal z venkova potraviny, protože stav zásobování ve městech byl takový, že by ohrozil industrializaci a způsobil těžké politické problémy, se vedou diskuze a mezi historiky nepanuje shoda ani o možnosti použití termínu genocida ve vztahu k osudu všech národností, které pobývaly na území Sovětského svazu (Litera 2013: 85). Odborník na mezinárodní právo Raphael Lemkin, jenž přišel s pojmem genocida, označil ukrajinský hladomor za klasický případ sovětské genocidy. Struktura venkova byla vyčerpána a přetvořena. Ukrajínští rolníci byli zabiti, poníženi a posláni do pracovních táborů po celém Sovětském svazu (Serbyn 2009: 126). Třebaže J. V. Stalin, jeho blízký spolupracovník Lazar Kaganovič a jiní vysvětlovali represe na sovětské Ukrajině jako reakci na projevy ukrajinského nacionalismu, žilo v této svazové republice vícero národností. Hlad tu postihl Rusy, Poláky, Němce a mnohé další (Snyder 2013: 71). I právě z tohoto důvodu někteří historikové odmítají uznat ukrajinský hladomor jako záměrně vyvolanou etnickou genocidu. Tvrdí, že problematika hladomoru byla zpolitizována. Ukrajínští nacionalisté ji využívali a využívají k posílení ukrajinského nacionalismu, vytvoření představy boje ukrajinského venkova proti tvrdé stalinské diktatuře. V první řadě hovoří o hladomoru jako o specifiku, které zasáhlo jen ukrajinské území, avšak často se opomíjí skutečnost, že hlad zasáhl právě více národností než jen Ukrajince a také že procentuálně vyšší ztráty utrpělo například obyvatelstvo Kazachstánu (Litera 2013: 85). Současní neutrální historikové navíc upozorňují na mezinárodní kontext hladomoru, který se odehrával v době japonské agrese na Dálném východě, přesněji proti Mandžusku, a v době, kdy se Sovětský svaz obával japonsko-polského útoku. SSSR v té době sice přivezl z Kanady přibližně 49 tisíc tun obilí, avšak J. V. Stalin nechtěl dát najevo velkými dovozy slabost Sovětského svazu. Nadto narůstalo zadlužení země kvůli zvýšeným dovozům a nákupy potravin by ho jen prohloubily. Katastrofa byla evidentně výsledkem úsilí sovětského vedení urychleně změnit agrární zemi v průmyslovou mocnost, avšak Stalinovy plány pro radikální modernizaci vyžadovaly jak obilí pro export, tak pro domácí potřebu (Tamtéž: 86). Ovšem produkci takového množství obilí nebyl schopný ukrajinský venkov zvládnout.

Mezi odborníky, kteří uznávají hladomor jako genocidu, se řadí například Vasyľ Hryshko, který své tvrzení dokládá na faktu, že kolektivizace na Ukrajině probíhala rychleji a

nemilosrdněji než v Rusku a že v Rusku byla kolektivizace omezena na likvidaci rolnictva jako sociální třídy nezávislé na státě, kdežto na Ukrajině byla kolektivizace nástrojem zničení ukrajinské národní otázky založené na tom, že právě rolníci jsou hlavním zdrojem ukrajinského nacionalismu (Bilinsky 1999: 30). Proto sovětští vůdci přikládali největší význam rusifikaci této republiky. Dokud si Ukrajina uchová svou národní jednotu, dokud její lidé budou myslet jako Ukrajinci a dožadovat se nezávislosti, bude Ukrajina vážně ohrožovat samotné srdce bolševismu (Lemkin 2014: 1). Ukrajinské teorie genocidy předpokládají, že Moskva zásadně nedůvěřovala ukrajinským rolníkům, zejména jako politické základně ukrajinského nacionalismu. Avšak J. V. Stalin nedůvěřoval všem rolníkům, přesto ukrajinští rolníci byli dvojnásobně podezřelí. Zaprvé že to jsou rolníci, zadruhé že jsou ukrajinští. Zatímco ruští rolníci byli podezřelí pouze z toho, že jsou rolníci, a ne z toho, že jsou Rusové. Avšak Moskva měla důvod ukrajinské venkovany podezírat. Pokud se hlasovalo, tak rolníci volili převážně ukrajinské strany, během občanské války bojovali proti bolševikům a téměř polovina všech rolnických povstání proti kolektivizaci v roce 1930 proběhla na Ukrajině (Kuromiya 2008: 669).

Jednomyslnost ohledně uznání hladomoru jako genocidy neexistuje ani u ukrajinských historiků. Někteří odmítají představu uměle vyvolaného hladomoru, jiní naopak obviňují komunisty ze zločinu a považují hladomor za genocidu podle konvence OSN z roku 1948 (Serbyn 2006: 1–2). Takto zní i oficiální stanovisko Ukrajiny, která hladomor uznává jako akt genocidy. K ní se připojilo i několik evropských států, například Maďarsko, Polsko, Litva, Lotyšsko, Portugalsko a další, avšak hladomor jako genocidu uznávají i neevropské státy jako Kanada, Austrálie, Ekvádor, Mexiko a jiné. Česká republika prohlásila hladomor za trestný čin stalinského režimu, avšak za genocidu ho neuznala.

Americký historik a odborník na ukrajinský hladomor James Mace ve svém článku *Problems of Communism* se přiklání k tomu, že hladomor by měl být podle mezinárodně uznávaných definic, jako je Úmluva OSN o zabránění a trestání zločinu genocidy, uznán jako akt genocidy. Avšak zároveň také argumentuje, že hladomor představuje zvláštní problém, neboť jeho zaměření bylo geografické, nikoli diskriminační vůči konkrétním skupinám v dané oblasti a zjevně to nebyl pokus zničit všechny členy dané skupiny (Bilinsky 1999: 33).

Oficiálně podle Organizace spojených národů není hladomor považován za genocidu. V listopadu 2003 si Valné shromáždění OSN připomnělo katastrofu podepsáním deklarace 60 zemí. Ta prohlašuje, že si hladomor vyžádal sedm až deset milionů životů nevinných lidí a že všichni byli oběťmi krytých akcí a politik totalitního režimu. Hladomor byl nazván jako národní tragédie pro ukrajinský lid, avšak zmínka o genocidě se neobjevila (Serbyn 2006: 1).

Nejdůležitější definice genocidy je obsažena v článku druhém Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidy, ve kterém je stanoveno, že genocida znamená spáchání takových činů, které mají úmysl zničit zcela nebo z části národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu. Problémem omezení definice na čtyři kategorie obětí je to, že nelze uznat ukrajinský hladomor jako genocidu, pokud jsou její oběti identifikováni jako rolníci. Ze čtyř lidských skupin uvedených v úmluvě je zcela zřejmé, že Ukrajinci se nestali oběťmi hladomoru kvůli svým náboženským nebo rasovým vlastnostem. To ponechává dvě kategorie – „národní“ a „etická“. Pokud jde o rozlišení mezi oběma skupinami, panuje zde určitá nejednoznačnost. Podle odborníka na genocidy Wiliama Schabase se tyto pojmy překrývají, a to ve střední a východní Evropě se používá termín národnostní menšina, kdežto na západě Evropy etnická menšina. Podle Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu se výrazem „národní skupina“ rozumí soubor lidí, kteří jsou vnímáni jako společný právní svazek založený na společném občanství, spojený s reciprocitou práv a povinností. Rolníky na Ukrajině lze nazvat jako „občanský národ“ tvořený všemi občany daného státu, bez ohledu na jejich etnické, rasové nebo jiné rozlišení (Tamtéž: 4). Dále se v článku II stanovují právě oné činy, které vedou k provedení genocidy (viz kapitola 1). Všechny tyto skutky mohou být ve větší či menší míře použity na případu Ukrajiny. Rozhodujícím prvkem trestného činu vyhlazování je úmysl pachatele zničit lidskou skupinu. Dle úmyslu lze genocidy klasifikovat do čtyř skupin, a to snaha odstranit skutečnou nebo potencionální hrozbu, záměr šířit terorismus mezi skutečné nebo potencionální nepřátele, úsilí získat ekonomické bohatství nebo realizovat víru, teorii či ideologii. Případ ukrajinského hladomoru odpovídá všem čtyřem kategoriím (Tamtéž: 5). Záměrem bylo zničit elity a dostatečně velkou část nejdynamičtějšího prvku ukrajinské národní skupiny tak, aby ochromil ukrajinský národ. J. V. Stalin nechal úmyslně zabít miliony hladovějících lidí, avšak důkazy, že by záměrně nechal vyvolat hladomor, neexistují. Poté, co se krize vystupňovala, J. V. Stalin a jeho stoupenci využili situace a zasadili ránu ukrajinskému nacionalismu. Většina současných vědců nyní odmítá počáteční tvrzení, že J. V. Stalin hladomor naplánoval. Avšak důsledky úmyslných akcí, které hladomor zhoršily – zabavování plodin, osiva, hospodářských zvířat, nebyly o nic méně ničivé, než kdyby byly předem pečlivě naplánované (Jones 2011: 193). Během neustále sílícího hladu se obilí stále vyváželo a kolchozy musely splnit obilné kvóty, jinak byly krutě potrestány. Když zavládnul opravdový nedostatek, mohla Moskva poskytnout svou strategickou zásobu obilí. Kdyby sovětské vedení zastavilo veškerý vývoz a uvolnilo všechny strategické zásoby, 2,6 milionu tun obilí, mohla zachránit 7,8 milionu životů, což byl přibližný počet úmrtí na hladomor v letech 1932–1933 (Kuromiya 2008: 665). Navíc veřejné popírání hladu a odmítnutí zahraniční

pomoci režimu nemůže být interpretováno jinak než jako přiznání Stalinova záměru vyhladovět obyvatelstvo k smrti (Serbyn 2006: 14).

Kritéria Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidy se dají použít i na politiku, jež byla aplikovaná na deportované národy ve 40. letech 20. století. I přes skutečnost, že sovětské vedení nevyhlásilo za svůj cíl naprostou likvidaci všech příslušníků těchto národů, splňují jednotlivé kroky národnostní politiky činy, které předcházejí genocidě. To, co se provádělo v letech války s vysídlovanými národy, přesně spadá do článku II, přesněji do kategorie „záměrné vytvoření pro nějakou skupinu takových životních podmínek, jejichž cílem je její plné či částečné vyhubení“. Sovětská vláda věděla, že podmínky, do nichž deportuje národy, jsou nedostatečné a smrtící (Pohl 2015: 56). Ačkoli právně kvalifikovat nějaký čin jako genocidu mohou jen soudy, tak činy, které páchalo sovětské vedení na mnoha národech, ať už na Ukrajincích ve 30. letech 20. století, nebo na krymských Tatarech, Kalmycích, Němců z Povolží, Čečencích, Inguších nebo Karačevcích o deset let později, obsahují v sobě známky zločinu, jež lze kvalifikovat jako genocidu.

Závěr

V národnostní politice Sovětského svazu nepanoval vždy konsensus. Spory bolševiků o podobě státu trvaly již od Velké říjnové socialistické revoluce a i po vzniku Sovětského svazu tyto problémy přetrvávaly. Leninova vize národnostního uspořádání v podobě národně-teritoriální autonomie nebyla mezi ostatními členy komunistické strany populární. Většina bolševiků se klonila ke kulturní autonomii, jež počítala jen s autonomií v oblasti kulturně-jazykové. Přesto Leninova koncepce zvítězila, avšak za Stalinova vedení dostala strategicko-politický záměr. Národní autonomie nevznikaly podle národů, které v ní žily, ale byly záměrně budovány tak, aby byly etnicky heterogenní. Realizace národních autonomií totiž v žádném případě nemohla ohrozit celistvost státu. Autonomní oblasti neměly žádnou skutečnou samosprávu, vše bylo řízeno z Moskvy, jedinou oblastí, kde měly regiony větší pravomoci, byla oblast jazyková. Protože se bolševici snažili vybudovat stát, ve kterém budou všechny národy žít v komunismu, začali likvidovat skutečné i potencionální nacionalisty. Za tímto účelem byla provedena i změna abecedy. Mnoho národů se opíralo o starobylou literaturu, na níž se mohli odvolávat, a proto značné množství písemností bylo zlatinizováno. Když vypukla druhá světová válka, mnoho národů vidělo v nacistickém Německu možnost na svobodný život bez jakéhokoli utlačování. Proto někteří z nich přebíhaly na druhou stranu a kolaborovaly s nacisty. To se týkalo hlavně kavkazských národů, jako byli Karačevci, Balkaři, Kalmyci. Avšak počet kolaborantů z řad kavkazských národů byl daleko menší, než jak tomu bylo u jiných národů či v Rudé armádě, dokonce vazby mezi Čečenci, Inguši a nacisty téměř neexistovaly, neboť Německo jejich území nikdy neokupovalo. Přesto všechny tyto národy byly potrestány deportacemi do odlehlých oblastí ve Střední Asii. Podmínky během přepravy dobytčími vlaky do speciálních osad byly nehygienické a neúnosné. Během cesty vlaky zastavovaly, aby se vyhodila mrtvá těla. V samotných osadách panovaly nelidské podmínky, deportovaným národům nebyly poskytnuty potraviny, oděvy ani materiál na stavbu příbytků. Celkem mezi lety 1942–1952 zemřelo z téměř 600 000 deportovaných 166 496 osob. Stejný osud čekal i krymské Tatary. Ti byli deportováni ze dvou důvodů, a to kolaborace s nacisty, nebo v rámci procesu dekulakizace probíhající v letech 1929–1931. Transport krymských Tatarů většinou do speciálních osad v Uzbekistánu zůstává jedním z nejrychlejších a nejúplnějších v celé historii lidstva.

Situace na území dnešní Ukrajiny ve 30. letech 20. století byla katastrofální. Převážně ji zapříčinil nedostatek obilí, které se vykupovalo od rolníků. Od poloviny dvacátých let se Sovětským svazem začala šířit válečná panika. Obyvatelé začali houfně

skupovat základní potraviny (mouku, sůl aj.) a v kombinaci s nedostatečnou úrodou obilí zavládl po celém sovětském území nedostatek spotřebního zboží a potravin. Chudí rolníci museli své přebytky prodávat daleko pod cenou a ihned po sklizni, kdežto bohatí statkáři – kulaci si mohli dovolit ceny zvednout a vyčkat s prodejem až do zimy. Tehdejší režim toto chování považoval za podvratnou činnost a začal kulaky obviňovat z nedostatku obilí. Dne 30. ledna 1930 proti nim započala rozsáhlá kampaň. Všichni rolníci, jež splňovali charakteristiky kulaka, byli pronásledováni. Kulakům měly být zkonfiskovány hospodářská zvířata, výrobní prostředky, hospodářské budovy a zásoby osiva. Následně měli být deportováni do severských oblastí bez jakéhokoli vybavení, oblečení nebo potravin. Současně s dekulakizací probíhala také kolektivizace, kdy rolníci pod hrozbou deportací a smrti byli nuceni vzdát se své půdy, hospodářských zvířat a vstoupit do kolchozů. Kolektivizace na Ukrajině však probíhala mnohem násilnější než v ostatních částech Sovětského svazu. Jedním z cílů kolektivizace na Ukrajině bylo zničení základny ukrajinského nacionalismu a právě za nositele nacionalistických myšlenek byli považováni rolníci. Nedostatek pracovní síly, která by zasela a sklídila úrodu obilí, nedostatek hospodářských zvířat, špatné počasí a nařízení Stalina, že ty kolchozy, které nesplní rekviziční povinnost, se musejí vzdát osiva na další rok, zapříčinily, že již na jaře 1932 se objevily první případy úmrtí hladem. I přestože hrozba hladomoru musela být zřejmá i Stalinovi, nadále se pokračovalo v plnění rekvizic obilí. Hlad v roce 1933 byl už tak silný, že se objevily i případy kanibalismu. Přesný počet obětí hladomoru z let 1932–1933 není znám, neboť přesné záznamy o úmrtích se nevedly. Avšak odhady se pohybují od třech milionů až k devíti milionům.

Bakalářská diplomová práce měla za cíl zodpovědět výzkumnou otázku, zda národnostní politika aplikovaná sovětským vedením vůči ukrajinským rolníkům ve 30. letech a kavkazským národům ve 40. letech naplňuje charakteristiky genocidy tak, jak jsou popsány v mezinárodním právu, přesněji v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidy. Sovětská vláda v čele se Stalinem spáchala zločiny, jež lze definovat jako genocidu. V obou případech provedla takové činy, které měly v úmyslu zničit, zcela nebo zčásti, národní skupinu. Tyto činy byly usmrcení příslušníků této skupiny, způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch dotčené skupiny a úmyslné uvedení skupiny do takových životních podmínek, které mají jedincům přivodit úplně nebo částečné zničení. V případě ukrajinského hladomoru není oficiálně potvrzeno, že Stalin úmyslně vyvolal hladomor, avšak když propuknul, nepokoušel se ho zastavit ani nijak

omezit, naopak mu přidal na síle, neboť kolchozy nadále musely odevzdávat každé zrnko obilí, i když rolníci neměli co jíst.

LITERATURA

Applebaum, Anne. 2017. *Red Famine: Stalin's War on Ukraine*. Londýn: Penguin Random House.

Bahenský, František. 2010. *Národnostní politika v SSSR v letech 1922–1953*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd.

Bećirević, Edina. 2014. *Genocide on the Drina River*. New Haven: Yale University Press.

Bell-Fialkou, Andrew. 2003. *Etnické čistky: Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. Praha: Práh.

Bilinsky, Yaroslav. 1999. „Was the Ukrainian famine in 1932–1933 genocide?“ Pp. 27–42 in Lubomyr Luciuk (ed.). *Not worthy : Walter Duranty's Pulitzer Prize and the New York Times*. Kingston: Kashtan Press.

Conquest, Robert. 1986. *The Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror-Famine*. Oxford: Oxford University Press.

Coopersmith, Jonathan. 1992. *The Electrification of Russia, 1880–1926*. Ithaca: Cornell University Press.

Čebotareva, Valentina Georgievna. 2003. *Narkomac RSFSR: svet i teni nacional'noj poitiki 1917-1924 gg*. Moskva.

Dalrymple, Dana. 1964. „The Soviet Famine of 1932–1934.“ *Soviet Studies* 15 (3): 250–284.

Dolyna, Petro. 1955. „Famine as Political Weapon.“ Pp. 5–134 in Semen O. Pidhainy, V. I. Hryshko, P. P. Pavlovych (eds.). *The Black Deeds of the Kremlin: A White Book (Vol. 2). The Great Famine in Ukraine in 1932–1933*. Detroit: Globe Press.

Dubynets, Ivan. 1955. „The Great Famine in Ukraine in 1932–1933.“ Pp. 141–709 in Semen O. Pidhainy, V. I. Hryshko, P. P. Pavlovysh (eds.). *The Black Deeds of the Kremlin: A White Book (Vol. 2). The Great Famine in Ukraine in 1932–1933*. Detroit: Globe Press.

Ergun, Ayca. 2010. „Politics of Romanisation in Azerbaijan (1921–1992).“ *Journal of the Royal Asiatic Society* 20 (1): 33–48.

Feierstein, Daniel. 2014. *Genocide as Social Practice: Reorganizing Society under the Nazis and Argentina's Military Juntas*. New Brunswick: Rutgers University Press.

Finnin, Rory. 2011. „Forgetting Nothing, Forgetting No One: Boris Chichibabin, Viktor Nekipelov, and the Deportation of the Crimean Tatars.“ *Modern Language Review* 106 (4): 1091–1124.

Hoover, Calvin. 1930. „The Fate of the New Economic Policy of the Soviet Union.“ *The Economic Journal* 40 (158): 184–193.

Irvin-Erickson, Douglas. 2013. „Genocide, the ‘family of mind’ and the romantic signature of Raphael Lemkin.“ *Journal of Genocide Research* 15 (3): 273–296.

Jaimoukha, Amjad. 2005. *The Chechens: A Handbook*. New York: Routledge.

Jones, Adam. 2011. *Genocide: A Comprehensive Introduction: 2nd edition*. New York: Routledge.

Kabatsi, Freda. 2005. „Defining or Diverting Genocide: changing the compartment of genocide.“ *International Criminal Law Review* 5 (3): 387–400.

Khlevniuk, Oleg. 2004. *The History of the Gulag: From Collectivization to the Great Terror*. New Haven: Yale University Press.

Kokaisl, Petr. 2019. „Ujguři – starobylý národ, nebo produkt sovětské národnostní politiky?“ *Historická sociologie* 11 (1): 75–91.

Kreindler, Isabelle. 1986. „The Soviet deported nationalities: a summary and an update.“ *Soviet Studies* 38 (3): 387–405.

Kunz, Josef. 1949. „The United Nations Convention on Genocide.“ *The American Journal of International Law* 43 (4): 738–746.

Kuromiya, Hiroaki. 2008. „The Soviet Famine of 1932–1933 Reconsidered.“ *Europe-Asia Studies* 60 (4): 663–675.

Kasyanov, Georgy. 2010. „Ukraine: The Holodomor and National-Building.“ Pp. 37–50 in Samuel Greene (ed.). *Engaging History*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace.

Lemkin, Raphael. 2014. *Soviet genocide in the Ukraine*. Kingston: Kashtan Press.

Litera, Bohuslav. 2013. „Druhá revoluce“: *Stalinská transformace v Sovětském svazu 1928–1934*. Praha: Dokořán.

Low, Alfred. 1963. „Soviet Nationality Policy and the New Program of the Communist Party of the Soviet Union.“ *The Russian Review* 22 (1): 3–29.

Lubonja, Fatos. 2001. „Privacy in a Totalitarian Regime.“ *Social Research* 68 (1): 237–254.

Mace, James. 1984. „Famine and Nationalism in Soviet Ukraine.“ *Problems of Communism* 33 (3): 37–50.

Margolin, Victor. 2003. „Stalin and Wheat: Collective Farms and Composite Portraits.“ *Gastronomica: The Journal of Critical Food Studies* 3 (2): 14–16.

Naimark, Norman. 2017. *Genocide: A World History*. New York: Oxford University Press.

Naimark, Norman. 2010. *Stalin's Genocides*. Princeton: Princeton University Press.

Organizace spojených národů. 1948. „Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidy.“ 8. prosince 1948 (online; Pdf). (cit. 22. 4. 2020) Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-genocida.pdf>

Pohl, Otto. 2015. „Scourging the Caucasus: The Soviet Deportation of the Karachais, Chechens, Ingush, and Balkars in 1943–1944.“ *Forum of EthnoGeoPolitics* 3 (1): 51–73.

Pohl, Otto. 2000. „The deportation and fate of the Crimean Tatars.“ *5th Annual World Convention of the Association for the Study of Nationalities*.

Polian, Pavel. 2004. *Against Their Wil: The History and Geography of Forced Migrations in the USSR*. Budapešť: Central European University Press.

Rafter, Nicole. 2016. *The Crime of All Crimes*. New York: New York University Press.

Reiman, Michal. 2016. *About Russia, Its Revolutions, Its Development and Its Present*. Bern: Peter Lang.

Reiman, Michal, Bohuslav Litera, Karel Svoboda, Daniela Kolenovská. 2013. *Zrod velmoci: Dějiny Sovětského svazu 1917–1945*. Praha: Karolinum.

Ristea, Ion. 2011. „The Concept of Genocide in International Law.“ *Geopolitics, History, and International Relations* 3 (1): 221–226.

Rudnytskyi, Omelian, Nataliia Levchuk, Oleh Wolowyna, Pavlo Shevchuk, Alla Kovbasiuk. 2015. „Demography of a man-made human catastrophe: The case of massive famine in Ukraine 1932–1933.“ *Canadian Studies in Population* 42 (1–2): 53–80.

Rummel, Rudolf. 1995. „Democracy, Power, Genocide, and Mass Murder.“ *The Journal of Conflict Resolution* 39 (1): 3–26.

Rummel, Rudolf. 1990. *Lethal Politics: Soviet Genocide and Mass Murder since 1917*. Piscataway: Transaction Publishers.

Römhild, Regina. 1994. „Staying or Leaving? Experiences and Expectations of the German Minority in the Former Soviet Union.“ *Anthropological Journal on European Cultures* 3 (1): 107–121.

Rychlík, Jan, Bohdan Zilynskyj, Paul Robert Magocsi. 2015. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Saggal, Sabby. 2013. *Final Solutions: Human nature, capitalism and genocide*. Londýn: Pluto Press.

Segesser, Daniel Marc, Myriam Gessler. 2009. „Raphael Lemkin and the international debate on the punishment of war crimes (1919–1948).“ Pp. 9–25 in Dominik J. Schaller, Jürgen Zimmerer (eds.). *The Origins of Genocide: Raphael Lemkin as a historian of mass violence*. New York: Routledge.

Serbyn, Roman. 2009. „Lemkin on Genocide of Nations.“ *Journal of International Criminal Justice* 7 (1): 123–130.

Serbyn, Roman. 2006. „The Ukrainian Famine of 1932–1933 as Genocide in the Light of the UN Convention of 1948.“ *The Ukrainian Quarterly* 62 (2): 181–194.

Snyder, Timothy. 2013. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka.

Stalin, Josef Vissarionovič. 1949. *Marxismus a národnostní a koloniální otázka*. Praha: Svoboda.

Sundquist, Eric. 2005. *Strangers in the Land*. Cambridge: Harvard University Press.

Tauger, Mark. 1991. „The 1932 Harvest and the Famine of 1933.“ *Slavic Review* 50 (1): 70–89.

Ternon, Yves. 1997. *Genocidy XX. století: Zločinný stát*. Praha: Themis.

Viola, Lynne. 2014. „Collectivization in the Soviet Union: Specificities and Modalities.“ Pp. 49–78 in Constantin Iordachi, Arnd Bauerkämper (eds.). *The Collectivization of Agriculture in Communist Eastern Europe: Comparison and Entanglements*. Budapešť: Central European University Press.

Viola, Lynne. 2008. *The War against the Peasantry, 1927–1930: the Tragedy of the Soviet Countryside*. Budapešť: Yale University Press.

Viola, Lynne. 1996. *Peasant Rebels Under Stalin: Collectivization and the Culture of Peasant Resistance*. Oxford: Oxford University Press.

Werth, Nicolas. 2017. „The Soviet State and Peasants.“ Pp. 399–423 in Silvio Pons, Stephen Smith (eds.). *The Cambridge History of Communism: Volume 1, World Revolution and Socialism in One Country 1917–1941*. Cambridge: Cambridge University Press.

Williams, Brian Glyn. 2002. „The hidden ethnic cleansing of Muslims in the Soviet Union: The exile and repatriation of the Crimean Tatars.“ *Journal of Contemporary History* 37 (3): 323–347.

Winner, Thomas. 1952. „Problems of Alphabetic Reform among the Turkic People of Soviet Central Asia, 1920–41.“ *The Slavonic and East European Review* 31 (76): 133–147.

Woodruff, David. 2008. „The Politburo on Gold, Industrialization, and the International Economy, 1925–1926.“ Pp. 199–223 in Paul Gregory, Norman Naimark (eds.). *The Lost Politburo Transcripts: From Collective Rule to Stalin's Dictatorship*. New Haven: Yale University Press.

Zubov, Andrej. 2014. *Dějiny Ruska 20. století – díl I. 1894–1939*. Praha: Argo.

Zubov, Andrej. 2015. *Dějiny Ruska 20. století – díl II. 1939–2007*. Praha: Argo.

Žídková, Markéta, Hynek Melichar. 2015. „Crimean Tatars Before and After the Annexation of Crimea: Identity, Societal Security, and the Prospects of Violence.“ *ALPPI Annual of Language & Politics and Politics of Identity* 9: 87–112.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá národnostní politikou Sovětského svazu uplatňovanou ve 30. a 40. letech 20. století vůči menšinám žijícím na území Sovětského svazu, a zda tato politika naplňuje definici genocidy tak, jak je popsána v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidy, která byla přijata Valným shromážděním Organizace spojených států 8. prosince 1948. První část práce popisuje nucené deportace kavkazských národů v první polovině 40. let. Tito lidé byli přesunuti do pustých oblastí ve Střední Asii, kde pro ně byly zřízeny speciální osady. Nebylo jim poskytnuto žádné jídlo, oblečení ani materiál na stavbu příbytků. Kvůli špatným životním podmínkám a nemocem zemřelo z téměř 600 000 deportovaných 166 000 osob.

Druhá část bakalářské práce se soustředí na ukrajinský hladomor z let 1932–1933 a s ním spjatou dekulakizaci a kolektivizaci. V Sovětském svazu na přelomu 20. a 30. let panoval nedostatek obilí, za který byli obviňováni bohatší rolníci a statkáři. Režim proti nim zavedl rozsáhlou kampaň, během které všichni obvinění byli násilně přesunuti do odlehlých severských oblastí bez jídla, materiálu nebo šatstva. Společně s dekulakizací probíhala i kolektivizace. Rolníci byli nuceni pod hrozbou smrti nebo deportace vzdát se své půdy a hospodářských zvířat a vstoupit do kolchozů. Avšak úrodu obilí provázela neúspěch, který vedl k vypuknutí hladomoru v roce 1932. Tuto katastrofu sovětský režim ještě vystupňoval, neboť neustále lpěl na plnění obilných kvót, pokud některý z kolchozů tuto kvótu nesplnil, čekal ho krutý trest v podobě odevzdání osiva na další rok.

Práce dochází k závěru, že činy, jež páchala sovětská vláda v čele s Josefem Vissarionovičem Stalinem proti národnostním menšinám ve 30. a 40. letech 20. století, naplňují charakteristiky genocidy, neboť záměrně vytvořila takové životní podmínky, které vedly k usmrcení několika milionů osob.

Abstract

This bachelor thesis focuses on the national policy of the Soviet Union applied in the 1930s and 1940s towards minorities living in the territory of the Soviet Union and whether this policy fulfills the definition of genocide as described in the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide adopted by the General Assembly of the United Nations on December 8, 1948. The first part of the thesis describes the forced deportations of Caucasian nations in the first half of the 1940s. These people were transported to desolate areas in Central Asia where special settlements were set up for them. Due to the poor living conditions and diseases died from almost 600,000 deportees 166,000 people.

The second part of the thesis focuses on the Ukrainian famine from the years 1932-1933 and related dekulakization and collectivization. In the Soviet Union at the turn of the 1920s and 1930s, there was a shortage of grain for which were blamed wealthier farmers and landholders. The regime launched an extensive campaign against them, during which all the accused were forcibly moved to remote northern areas without food, material or clothing. Collectivization took place along with dekulakization. The peasants were forced under the threat of death or deportation to abandon their land and livestock, and to enter the collective farms (kolkhozes). However, the grain harvest was accompanied by a failure that led to the outbreak of famine in 1932. This catastrophe was escalated by the Soviet regime, as it persistently adhered to the fulfillment of grain quotas. If any of the kolkhozes failed to meet this quota, he would face a cruel punishment in the form of surrendering seeds for the next year.

The thesis concludes that the acts committed by the Soviet government headed by Joseph Vissarionovich Stalin against national minorities in the 1930s and 1940s fulfill the characteristics of genocide by deliberately creating such living conditions that led to the death of several million people.